
KESTÄVÄ KEHITYS LAHDEN ALUEEN PERUSOPETUKSESSA

Toiminnan onnistumiset, haasteet ja kehitysehdotukset

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö
Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Forssa, kevät 2013

Minna Malinen

FORSSA

Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Tekijä	Minna Malinen	Vuosi 2013
Työn nimi	Kestävä kehitys Lahden alueen perusopetuksessa: Toiminnan onnistumiset, haasteet ja kehitysehdotukset	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli analysoida kestävästä kehitystä Lahden alueen perusopetuksessa. Työn toimeksiantajana toimi Lahden seudun ympäristöpalvelut. Aineistona käytettiin Lahden seudun ympäristöpalveluiden ja koulujen ympäristöyhdyshenkilöiden kouluille syksyllä 2012 teettämää kyselykartoitusta. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää perusopetuksen kestävä kehityksen onnistumiset ja haasteet, jotta koulujen kestävä kehityksen mukaisesta toiminnasta saataisiin selkeä kokonaiskuva ja tiedettäisiin, mihin aihealueeseen kehittämistarpeet tulisi jatkossa kohdentaa.

Työn teoriaosuudessa käsitellään kasvatusta ympäristön ja kestävä kehityksen näkökulmasta. Teoriaosuus valaisee ympäristö- ja kestävä kehityksen mukaisen kasvatuksen tarkoitusta, sisältöä ja niihin liittyviä menetelmiä. Lisäksi teoreettisessa osuudessa käydään läpi tahoja, jotka ohjaavat ympäristö- ja kestävä kehityksen mukaista kasvatusta Suomessa.

Tutkimusmenetelminä käytettiin kyselyaineiston analysointia ja opettajille suoritettua teemahaastattelua. Selvitystyöstä laadittiin Lahden seudun ympäristöpalveluille erillinen raportti, josta käy ilmi kyselyn tulokset kyselyn kaikkien aihealueiden osalta. Raportin laajuuden vuoksi sitä käsiteltiin opinnäytetyössä tutkimuskysymykset huomioiden siten, että tuloksista esitettiin kehitysehdotuksineen vain merkittävimmät.

Tutkimuksen tuloksena selvisi, että koulujen ympäristötoiminnassa on onnistuttu pääasiassa ympäristöasioista oppimisen ja jäteasioiden suhteen. Kestävä kehityksen tasoa voidaan puolestaan parantaa keskittymällä oppilaiden osallistamiseen. Oppilaiden osallistumista voidaan vahvistaa panostamalla oppilaskuntatoimintaan, valitsemalla osallistumista tukevia työtapoja ja luomalla osallistumiseen kannustava toimintakulttuuri.

Avainsanat Kasvatus, kestävä kehitys, osallistuminen, perusopetus, ympäristökasvatus

Sivut 52 s. + liitteet 22 s.

Forssa
Degree Programme in Sustainable Development

Author	Minna Malinen	Year 2013
Subject of Bachelor's thesis	Sustainable development in the basic education in Lahti: Successes, challenges and future development suggestions of the activity	

ABSTRACT

The purpose of this Bachelor's Thesis was to analyse the basic education in Lahti for its performance in sustainable development. The Bachelor's Thesis was commissioned by Lahti Region Environmental Services, whose enquiry was used to evaluate the state of sustainable development in the education. The enquiry was made in co-operation with the school's contact persons in environmental matters, and it was conducted in the autumn 2012. This thesis aimed to define the sections of sustainable development that are successful as well as those more challenging in the educational work in order to clarify how the state of sustainable development could be improved in future.

The review of the literature covers education from the aspect of the environment and sustainable development. It views the meaning, contents and methods of environmental and sustainable development education. Quarters that guide the environmental education and education for sustainable development in Finland are also represented.

In this thesis the research methods were analyzing the enquiry data and the theme interviews carried out for the teachers. Additionally for the thesis there was also a separate report done for the commissioner. The report deals with the results of the enquiry in an extensive way, as in this thesis only the most essential results are represented.

According to the survey schools are relatively successful in teaching students about environmental and waste related matters. In order to improve sustainable development in schools, students should be more engaged in the school's activity. This can be achieved by focusing on fraternity activity, using methods that endorse students' participation and by creating an atmosphere that inspires and encourages students to participate.

Keywords Education, sustainable development. participation, basic education, environmental education

Pages 52 p. + appendices 22 p.

TERMIT JA LYHENTEET

FEE	Ympäristökasvatusjärjestö (Foundation for Environmental Education)
IUCN	Maailman luonnonsuojeluliitto (The International Union for Conservation of Nature)
LSYP	Lahden seudun ympäristöpalvelut
OKKA-säätiö	Opetus-, kasvat- ja koulutusalojen säätiö
Osallistaminen	Yksilön tai yhteisön kannustaminen osallistumaan johonkin toimintaan tai hankkeeseen. Toiminnan tarve ja motivaatio tulevat osallistujan ulkopuolelta.
Osallistuminen	Prosessi, jossa yksilö on vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteisön kanssa omassa elinympäristössään.
SYKSE	Suomen Ympäristökasvatuksen Seura
UNEP	YK:n ympäristöohjelma (United Nations Environment Programme)
UNESCO	YK:n kasvat-, tiede- ja kulttuurijärjestö (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
Valtautuminen	Prosessi, jossa ihmisen kyky ja mahdollisuus toimia kasvavat.
Vihreä lippu	Päiväkotien, koulujen, oppilaitosten sekä lasten ja nuorten vapaa-ajan toimijoiden kestävä kehityksen ohjelma. Vihreä lippu on myös kansainvälinen kasvatustalon ympäristömerkki.
Voimaantuminen	Prosessi, joka lähtee ihmisestä itsestään ja jossa yksilön usko omiin kykyihinsä vaikuttaa kasvaa.
Ympäristöherkkyys	Kokemusten ja havaintojen pohjalle rakentuva tunnepitoinen suhde ympäristöön. Ympäristöherkkyyden kehittämisessä ovat tärkeitä lapsuudessa saadut positiiviset ympäristökokemukset.
Ympäristövastuullisuus	Toimiminen ympäristön kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Sisältää ajattelun ja moraalitason sekä käytännön toimet.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	YMPÄRISTÖKASVATUS.....	2
2.1	Ympäristökasvatuksen perusteet.....	2
2.2	Ympäristökasvatuksen kansainvälinen kehitys.....	3
2.3	Ympäristökasvatus Suomessa.....	3
2.4	Ympäristökasvatusta ohjaavat mallit.....	5
2.4.1	Jerosen ja Kaikkosen talomalli.....	5
2.4.2	Paloniemen ja Koskisen malli: Malli ympäristövastuullisesta osallistumisesta oppimisprosessina.....	6
3	YMPÄRISTÖKASVATUKSESTA KESTÄVÄÄN KEHITYKSEEN.....	9
3.1	Kestävä kehitys.....	9
3.2	Kestävän kehityksen mukainen kasvatus.....	11
4	KESTÄVÄ KEHITYS PERUSOPETUKSESSA.....	13
4.1	Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet.....	13
4.2	Perusopetuksen opetussuunnitelma Lahdessa.....	15
4.3	Kestävää kehitystä ohjaavat strategiat.....	16
4.3.1	Baltic 21E ja kansallinen strategia YK:n kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten.....	16
4.3.2	Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006–2014.....	17
4.3.3	Kohti kestäviä valintoja – Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi ..	18
4.4	Koulujen ympäristöjärjestelmät.....	18
4.4.1	Vihreä lippu.....	19
4.4.2	Oppilaitosten kestävä kehityksen sertifiointi.....	20
5	LAHDEN SEUDUN YMPÄRISTÖPALVELUT.....	22
6	TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS.....	23
6.1	Ympäristötoiminnan kartoitus kouluille -kysely.....	24
6.2	Tutkimuskysymykset.....	25
6.3	Tutkimusmenetelmät.....	25
6.4	Tutkimusaineiston analysointi.....	26
6.5	Tutkimuksen luotettavuus.....	27
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	29
7.1	Ympäristötoiminnan kartoitus kouluille -kyselyn keskeisimmät tulokset.....	29
7.1.1	Oppilaiden osallisuus.....	32
7.1.2	Jätteiden vähentäminen ja lajittelu.....	36
7.1.3	Oppiminen.....	40
7.2	Opettajien haastatteluiden tulokset.....	43
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSEHDOTUKSET.....	45

9 OMAN OPPIMISPROSESSIN ARVIOINTI	48
---	----

LÄHTEET	49
---------------	----

Liite 1	Ympäristötoiminnan kartoitus kouluille osa 1
Liite 2	Ympäristötoiminnan kartoitus kouluille osa 2
Liite 3	Opettajille suoritettun teemahaastattelun runko

1 JOHDANTO

Kasvatuksella on keskeinen rooli kestävässä kehityksessä ja sen toteutamisessa. Se on tunnistettu opetussuunnitelmissa, kansainvälisissä ja kansallisissa strategioissa sekä paikallisissa suunnitelmissa ja ohjelmissa. Myös Lahden kaupunki pyrkii kehittämään alueensa peruskoulujen kestävä kehityksen tilaa. Lahden seudun ympäristöpalvelut on laatinut yhteistyössä koulujen ympäristöyhdyskiloiden kanssa kyselyn, jolla kartoitetaan peruskoulujen ympäristötoiminnan tilaa. Kyselyllä saadaan Lahden koulujen kestävä kehityksen työstä suuntaa antavat tulokset, joiden perusteella koulut ja sidosryhmät voivat jatkossa kehittää kestävä kehityksen mukaista toimintaansa.

Opinnäytetyö tehdään Lahden seudun ympäristöpalveluille. Työn tarkoitus on kartoittaa kyselyn tulosten perusteella, miten koulujen ympäristö- ja kestävä kehityksen mukainen toiminta kokonaisuudessaan jakautuu kyselyn eri aihealueiden kesken. Tutkimuksen tehtävä on myös selvittää, mihin kestävä kehityksen aihealueeseen kehitystarpeet olisi jatkossa järkevä kohdistaa, ja miten kehittäminen voisi käytännössä tapahtua. Kehitysehdotusten tueksi tutkimuksessa käytetään toissijaisena tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua.

Työn alussa käsitellään ympäristökasvatusta ja kestävä kehitystä selvittäen niiden taustaa, tarkoitusta ja sisältöä. Neljäs luku käsittelee kestävä kehityksen roolia perusopetuksessa selvittäen, mitkä tahot sitä ohjaavat, millaisia vaatimuksia sille on asetettu ja millaisia työkaluja sen toteuttamiseen on olemassa. Luvussa viisi esitellään toimeksiantaja, jonka jälkeen luvussa kuusi perehdytään tutkimuksen taustaan, tarkoitukseen ja käytännön toteutukseen. Tutkimuksen keskeisimmät tulokset on esitelty luvussa seitsemän. Niistä johdetut johtopäätökset ja kehitysehdotukset on esitetty luvussa kahdeksan. Viimeinen luku arvioi tutkimusta oppimisprosessina.

2 YMPÄRISTÖKASVATUS

Ympäristökasvatus ei ole käsitteenä uusi, vaan sillä on pitkä historia niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla. Ympäristökasvatuksen kenttä on viimeisten vuosikymmenien aikana laajentunut ja monipuolistunut siitä, mitä se alun perin oli. Tässä luvussa tarkastellaan ympäristökasvatuksen kehitystä ja sen perusteita.

2.1 Ympäristökasvatuksen perusteet

Suomen ympäristökasvatuksen seura määrittelee ympäristökasvatuksen sellaiseksi kasvatukselliseksi toiminnaksi, joka tukee elinikäistä oppimista siten, että yksilöiden tai yhteisöjen arvot, tiedot ja taidot toimintatapoja unohtamatta muuttuvat kestävänsä kehityksen periaatteiden mukaisiksi. (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura 2012.)

YK:n mukaan ympäristökasvatuksen tavoitteena on kasvattaminen selvään tietoisuuteen ja huoleen taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja ekologisten tekijöiden riippuvuussuhteista kaupunki- ja maalaisympäristössä. Tavoitteena on myös jokaiselle ihmiselle sellaisten tietojen, arvojen, asenteiden sekä sitoutumisen ja taitojen mahdollistaminen, joita ympäristön suojeluun ja parantamiseen tarvitaan. Lisäksi tulisi luoda uusia ympäristöön liittyviä toimintamalleja niin yksilöille, ryhmille kuin koko yhteiskunnallekin. (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura 2012.)

Ympäristökasvatus on siis elinikäinen oppimisprosessi, jossa ihmiset tulevat tietoisiksi ympäristöstä ja siihen liittyvistä kysymyksistä hahmottaen myös omat roolinsa ympäristön hoitajina ja säilyttäjinä. Ympäristökasvatusta tapahtuu kaikilla kouluasteilla (Wolff 2004, 19), mutta sitä toteutetaan myös muissa toimintaympäristöissä (taulukko 1). Taulukosta ilmenevien toimintaympäristöjen lisäksi ympäristökasvatusta tapahtuu myös yritysten, yhdistysten ja säätiöiden toimesta. Ympäristöjärjestelmiä toimintamuotona ei tule myöskään jättää huomiotta. Ympäristöjärjestelmiä, kuten esimerkiksi Vihreä lippu -ohjelmaa, ylläpitävät usein erilaiset järjestöt, säätiöt tai liitot.

Taulukko 1. Ympäristökasvatuksen perinteiset toimintaympäristöt ja toiminnan muodot (Cantell 2003, 467.)

Toimintaympäristö	Toiminnan muotoja
Opetussektori (päiväkodit ja perusopetus)	<ul style="list-style-type: none"> - Kouluopetus erityisesti ympäristötiedossa, biologiassa, maantieteessä, kemiassa, taito- ja taideaineissa - Leirikoulut, luontokoulut, luontoretket ja maastotyöskentely
Järjestöt ja luontokoulut	<ul style="list-style-type: none"> - Luontokerho- ja muu järjestötoiminta
Tiede ja tutkimus	<ul style="list-style-type: none"> - Tieteellinen tutkimustyö - Opettajien koulutus
Kotitaloudet	<ul style="list-style-type: none"> - Kierrätys, säästäminen ja kestävä kuluttaminen

2.2 Ympäristökasvatuksen kansainvälinen kehitys

Ympäristökasvatuksen kansainvälinen synty sijoittuu 1960-luvun lopulle. Ympäristökasvatus-käsitteen määritteli ensimmäisten joukossa maailman luonnonsuojeluliiton IUCN:n kasvatus- ja viestintäkomissio vuonna 1970. Niin kansainvälisillä ympäristöjärjestöillä kuin hallitusten ja valtioiden välisillä järjestöillä on ollut ympäristökasvatuksen edistämisessä keskeinen rooli alusta alkaen. (Wolff 2004, 18–19.)

Merkittävä askel ympäristökasvatuksen kehityksessä otettiin vuonna 1972 Tukholmassa YK:n ympäristökongressissa. Ympäristön hyvinvointi yhdistettiin ihmisen toimintaan, ja vuonna 1975 UNESCO ja UNEP asettivat ympäristökasvatuksen pääperiaatteet Belgradissa. Ne hyväksyttiin myöhemmin vuonna 1977 YK:n ympäristökongressissa Tbilisissä, jonka tavoitejulistus suosituksineen on sittemmin toiminut ympäristökasvatuksen suunnannäyttäjänä. (Wolff 2004, 19.)

Myöhemmin 1980-luvulla tuli Brundtland-komission myötä tutuksi kestävä kehityksen määritelmä. Ympäristönsuojeluun ja ympäristökasvatukseen liittyvien toimenpiteiden lisäksi korostettiin jokaisen ihmisen henkilökohtaista vastuuta elämänlaadusta ja ympäristön tilasta. Wolffin mukaan ympäristökasvatus nähtiin laajempänä käsitteenä ja sen sisällyttämistä kaikkiin oppiaineisiin korostettiin. (Wolff 2004, 20–21.)

Ympäristökasvatuksen tavoitteita on tarkennettu 1990-luvulla muun muassa YK:n ympäristö- ja kehityskongressissa Rio de Janeirossa vuonna 1992, missä sovittiin kestävä kehityksen periaatteista. Kongressissa kiinnitettiin huomiota erityisesti ympäristö- ja kehityskysymysten ymmärtämiseen tähtäävään koulutukseen. Koulutuksen tärkeyttä korostettiin 2000-luvun toimintaohjelmassa Agenda 21 -raportissa, joka hyväksyttiin 1992 Rio de Janeiron huippukokouksessa. Siinä kasvatuksen keskeiseksi tehtäväksi nähtiin kansalaisten päätöksentekoon osallistumisen kehittäminen ja ympäristötietoisuuden sekä kestävä kehityksen mukaisten ajattelu- ja toimintatapojen lisääminen. Vuosituhannen vaihteessa 2000-luvulla ympäristökasvatusta ja kestävä kehitystä on käsitelty muun muassa vuonna 2002 Etelä-Afrikassa Johannesburgin kestävä kehityksen huippukokouksessa ja vuonna 2012 Rio de Janeirossa pidetyssä YK:n kestävä kehityksen konferenssi Rio +20:ssä. Parhaillaan vietettävä YK:n kestävä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmen 2005–2014 lähti alun perin liikkeelle Johannesburgin kokouksesta. (Opetushallitus 2011; Wolff 2004, 1.)

2.3 Ympäristökasvatus Suomessa

Ympäristökasvatus-käsite tuli Suomessa laajemmin tutuksi vasta 1980-luvun loppupuolella, jolloin se näkyi jo valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa ja strategioissa. Siitä huolimatta ympäristöopetuksella on Suomessa pitkät perinteet (taulukko 2, s. 4). Ympäristökasvatuksen ja kestävä kehityksen parissa työskennelleen Loukolan mukaan ympäristöasiat nousivat Suomessa keskustelun aiheeksi 1970-luvulla (Kiiski 2013). Ympäristöasioiden merkitys tiedostettiin ja ympäristökasvatukseen alettiin

kiinnittää huomiota. Vuonna 1985 valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa keskeiseksi tavoitteeksi asetettiin saada oppilas ymmärtämään ympäristöä, joka koostuu luonnontieteellisistä, sosiaalisista ja kulttuurisista piirteistä. Myös sitä seuranneessa vuoden 1994 opetussuunnitelmassa esiintyi ympäristökasvatuksen käsite. Tällöin sen päämäärä oli, että oppilaat oppivat huolehtimaan luonnon monimuotoisuudesta ja edistämään kestävä kehitystä. Ympäristökasvatusta kehitettiin aktiivisesti 1980–1990-lukujen vaihteessa. Vuonna 1991 perustettiin muun muassa Suomen Ympäristökasvatuksen Seura (SYKSE), joka edistää ja tukee ympäristökasvatustoittoa Suomessa. (Kiiski 2013; Wolff 2004, 22–23.)

Taulukko 2. Ympäristöopetuksen vaiheita Suomessa (Cantell 2003, 496.)

ennen 1970-lukua	Luonnontuntemus, kotiseutuopetus	Maantiede, kasvitiede, eläintiede
ennen 1970-lukua	Luonnonsuojelu	Biologia, ekologia
1970–1980-luku	Ympäristönsuojelu	Biologia, ekologia
1980-luku	Ympäristökasvatus	Luonnontieteet, maa- ja metsätaloustieteet
1980–1990-luku	Kestävän kehityksen kasvatus/ympäristökasvatus	Luonnontieteet, yhteiskuntatieteet, humanistiset tieteet ja taiteet, taloustieteet, tekniset tieteet, kaikki tieteet

Loukola kuitenkin toteaa, että 1990-luvulla oli ympäristökasvatuksessa huomattavissa notkahdus. Muut hyvinvointiyhteiskunnalle ajankohtaiset asiat, kuten kulutus ja yksilön hyvinvointi tuntuivat ajavan ympäristöasioiden edelle. Myös opetustyössä ja strategioissa painotus keskittyi sosiaalisiin ongelmiin. (Kiiski 2013.)

Sittemmin ympäristökasvatuksen käsitettä ei ole enää käytetty uusissa opetussuunnitelmissa, vaan sen sijaan opetussuunnitelmien aihekokonaisuuksista löytyy kestävä kehitystä käsittelevä kokonaisuus (Wolff 2004, 23). Ympäristökasvatuksen ja kestävä kehityksen välinen raja onkin osaltaan hämärtynyt, ja usein ne käsitetään päällekkäisinä tai toisiaan täydentävinä kokonaisuuksina. Loukola kokee, että kestävä kehityksen oppimiseen panostaminen on vähentynyt. (Kiiski 2013.)

Ympäristökasvatuksen vahvistamiseksi tulisi koulujen motivoida lapsia oppimaan ja ottamaan vastuuta. Vastuullisen kansalaisuuden opettamisen merkitystä tulisikin korostaa enemmän. Loukola mainitsee, että luokkaopetuksessa huomion tulisi keskittyä kokemukselliseen oppimiseen. Kouluissa pitäisi voida tutustua konkreettisesti yhteiskunnan eri toimintoihin, kuten esimerkiksi metsän tapahtumiin tai vanhusten hoitoon. Maailmaa ei pitäisi ajatella valmiina paikkana, vaan lasten tulisi ymmärtää, että heidän teoillaan on merkitystä. Loukola toteaa, että ympäristöasiat ja kestävä kehitys tulevat kuin luonnostaan huomioiduiksi yhteisistä asioista huolehdittaessa. Hän esittääkin, että kestävä kehityksen oppimista tulisi kouluissa vahvistaa opetusministeriön toimesta, ja että opettajakoulutuksessa tulisi panostaa oppilaiden osallistamiseen. (Kiiski 2013.)

2.4 Ympäristökasvatusta ohjaavat mallit

Käytännön ympäristökasvatusta ohjaamaan on luotu erilaisia teoreettisia malleja, joista käy ilmi ympäristökasvatuksen tavoitteet, käytännön toteuttaminen ja käytettävät menetelmät. Mallien ansiosta ympäristökasvatuksen suunnittelu ja arviointi on usein helpompaa. Näkökulmat ja painotukset eri mallien välillä vaihtelevat, vaikka mallien asettamat tavoitteet eivät juuri eroa toisistaan. Tässä luvussa esitellään tutkimuksen kannalta olennaiset ympäristökasvatuksen mallit.

2.4.1 Jerosen ja Kaikkosen talomalli

Jerosen ja Kaikkosen ympäristökasvatuksen niin kutsuttu talomalli (2001) edustaa näkökulmaa, jossa huomioidaan ympäristökasvatuksen erilaiset painotukset kohdehenkilöiden ikätason mukaan (kuvio 1). Mallissa keskeisintä on sen neljä ulottuvuutta: ympäristökasvatuksen tavoitteet, ymmärrys erilaisista ympäristö-käsitteen ulottuvuuksista, ympäristökasvatukseen soveltuvat menetelmät ja arviointi. Mallia voidaan käyttää ympäristökasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. (Cantell & Koskinen 2004, 63–64; Koski-Lammi & Savolainen 2008.)

Kuvio 1. Eila Jerosen ja Marjatta Kaikkosen talomalli (Cantell & Koskinen 2004, s. 64.)

Tavoitteiksi Jeronen ja Kaikkonen listaavat ympäristöherkkyden, ympäristötiedon ja -tietoisuuden sekä toimintakyvyn ja vastuullisuuden. Mallissa ympäristöherkkyys luo pohjan ympäristövastuullisuudelle ja toimintakyvylle. Ominaista on ajatus siitä, että tavoitteet muuttuvat iän myötä, eli mallissa on eritelty tavoitteet ihmisen kehityksen mukaan. Lapsuudessa korostuu ympäristöherkkyys, kun nuoruudessa ja aikuisuudessa puolestaan painotetaan ympäristötietoisuutta, toimintakykyä ja vastuullisuutta.

Talon toinen seinä rakentuu erilaisista ympäristön ulottuvuuksista. Jerosen ja Kaikkosen mukaan onnistunut ympäristökasvatus edellyttää tietoa ja toimintaa kaikissa ympäristöissä. Ympäristökasvatusmallissa käytettävissä

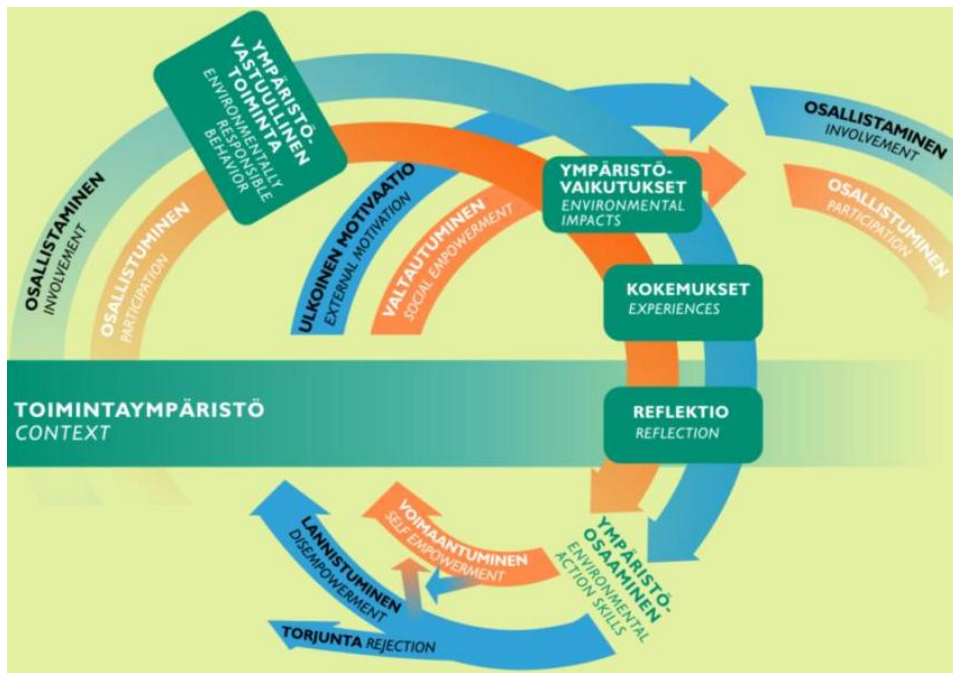
menetelmissä on nähtävissä sama painotus kuin tavoitteissa. Menetelmä tulisi valita kasvatettavan iän mukaan siten, että lasten kohdalla lähdetään herkkyykasvatuksesta. Herkkyykasvatuksesta edetään tiedekasvatukseen ja arvokasvatukseen.

Talomallin neljäntenä ulottuvuutena on ympäristötoiminnan arviointi. Tämä on ominaisuus, joka yleisimmin erottaa talomallin muista ympäristökasvatuksen malleista. Jerosen ja Kaikkosen mallin mukaisesti arviointi tulisi suorittaa niin ympäristökasvatuksen sisällöille ja menetelmille, kuin myös itse työskentely- ja toimintataidoille. (Cantell & Koskinen 2004, 63–64.)

2.4.2 Paloniemen ja Koskisen malli: Malli ympäristövastuullisesta osallistumisesta oppimisprosessina

Paloniemen ja Koskisen malli on ympäristökasvatuksen tai muun ympäristövastuuseen liittyvän toiminnan arviointityökalu. Mallissa ympäristövastuullinen toiminta, esimerkiksi ympäristökasvatus, nähdään oppimisprosessina, jossa korostuu prosessin aikana opitut asiat ja niiden vaikutus yksilön ja ympäröivän yhteisön toimintaan toiminnan varsinaisten tulosten sijaan. Ympäristövastuullinen toiminta on siis paitsi kasvatuksen tavoite, myös oppimisen väline. Oppimisessa korostuu sosiaalisen oppimisen näkökulma, muun muassa yhdessä toimiminen sekä omakohtaiset kokemukset ja niiden reflektointi. (Koskinen 2010, 28; Koski-Lammi & Savolainen 2008.)

Mallissa on erityisen keskeistä sen spiraalimaisuus ja prosessuaalisuus. Takana on ajatus ympäristötoiminnan jatkuvuudesta, jota spiraalimainen muoto kuvastaa. Siitä huolimatta, että kuviossa 2 (s. 7) näkyy vain yksi spiraalin kierros, toimii se kuitenkin pohjana tulevaisuuden prosesseille ja tukee niiden onnistumista, mikä tekee toiminnasta jatkuvaa. Spiraali rakentuu osallistumisen ja osallistamisen kehästä, ja mallin avulla voidaan arvioida osallistuvan ympäristökasvatuksen kokonaisuutta. (Koskinen 2010, 26–28.)

Kuvio 2. Ympäristövastuullinen osallistuminen oppimisprosessina (Paloniemi ja Koskinen 2005). (Koski-Lammi & Savolainen 2008.)

Koskiaho (2002) määrittelee osallistumisen omaehtoiseksi toiminnaksi, jonka takana on toimijan oma halu osallistua. Mukana täytyy kuitenkin olla sosiaalinen yhteisö, jossa osallistuminen tapahtuu, sillä yksinäinen toiminta ei ole osallistumista. Osallistaminen on puolestaan toimintaa, jossa toimijaa kannustetaan osallistumaan. Osallistumisen tarve syntyy siis muualla kuin osallistujien mielessä (Koskiaho 2002). Osallistamisen avulla voidaan mahdollistaa toimijuuden kokemus myös sellaisille yksilöille tai yhteisöille, jotka eivät muuten lähtisi mukaan toimintaan. Se myös tukee omaehtoisten osallistujien toimintaa tarjoamalla tukea, kumppaneita ja uudenlaisia kanavia osallistumiseen. (Koskinen 2010, 28.)

Toimintaympäristö muodostaa ympäristövastuullisen toiminnan mahdollisuudet ja rajat. Se, muuttuuko yksilön halu toimia ympäristövastuulliseksi, riippuu pitkälti juuri olosuhteista ja niiden tulkinnasta, mikä vaihtelee eri yksilöiden kesken. Toimintaympäristö voikin toimia toimimisen tukena tai pahimmassa tapauksessa rajoittaa tai estää toimimisen. Samalla se on myös muutoksen kohde, johon kansalaisten toimet kohdistuvat. (Koskinen 2010, 27.)

Sosiaalisen oppimisprosessin tulokset jaetaan mallissa ympäristöosaamiseen, voimaantumiseen, valtautumiseen, lannistumiseen ja torjuntaan. Spiraalimallin taustalla on oletus, jonka mukaan osallistumisprosessissa mukana ollut oppii väistämättä jotakin, vaikka osaaminen tehostuikin oppijan ollessa halukas oppimaan. Voimaantuminen ja valtautuminen ovat riippuvia toisistaan. Voimaantuneen toimijan luottamus omiin kykyihinsä ja vaikutusmahdollisuuksiinsa kasvaa, mikä vie toimijaa eteenpäin kohti seuraavaa spiraalia eli mahdollista omaehtoista osallistumista uuteen ympäristövastuulliseen toimintaan. Tämä on todennäköistä jos toimija kokee myös valtautuneensa, eli saaneensa edellytykset ja vallan toimia. Myös valtautuminen tarkoittaa muutoksia toimintaympäristössä – vallanpitäjän

tulee jakaa tai luovuttaa valtaansa. Tilbury (2007) korostaa että ympäristökasvatuksen yhteydessä valtautumisen käynnistyminen eli muutos vallankäyttäjäksi on olennaisessa osassa. Tällöin toimijat näkevät itsensä vallankäyttäjinä ja etsivät itselleen sopivia toimintamahdollisuuksia ja toimintatapoja. (Koskinen 2010, 27.)

Lannistumisella tarkoitetaan spiraalin ulkokehälle päätymistä. Tämä voi olla seurausta toiminnasta saaduista negatiivisista kokemuksista. Myös täysi torjuminen on mahdollista, mikä voi olla seurausta siitä, että prosessilta puuttuu yhteisön tuki tai hanke ei kohtaa toimijan arvomaailmaa tai minäkuvaa. Kumpikaan tilanne ei kuitenkaan pysyvästi estä osallistamistai osallistumishankkeita, vaan yksilö voi jatkaa kohti uutta toimintaa ulkoisen motivaation auttamana. Ulkoinen motivaatio voi olla esimerkiksi palkkio, kiitos tai kunnia, jonka ansiosta toimijan kiinnostus herää uudelleen. (Koskinen 2010, 29–30.)

Mallissa on siis mahdollista siirtyä kehältä toiselle. Negatiivisten kokemustensa perusteella toimija voi lannistua ja siirtyä kohti ulkokehää tai vaihtoehtoisesti siirtyä positiivisten kokemusten ja voimaantumisen ansiosta sisäkehälle. Osallistumisesta onkin tehtävä mielekästä ja vaikuttavaa, sillä voimaantuminen ei ole pysyvä olotila. Käytännön tasolla mallissa kuvattu ympäristövastuullinen toiminta voi olla esimerkiksi koulun oma kehittämishanke, ympäristökasvatuskurssi tai Vihreä lippu -toimintaa. Ympäristökasvatus perustuu pitkälti siihen, että osallistamisen kautta toimijat voimaantuvat aktiivisiksi osallistuviksi toimijoiksi. Erilaiset osallistamistai osallistumishankkeet mahdollistavat monien eri lähtökohdista tulevien kansalaisten osallistumisen ympäristötoimintaan. (Koskinen 2010, 26, 30.)

3 YMPÄRISTÖKASVATUKSESTA KESTÄVÄÄN KEHITYKSEEN

Ihmisen jatkuvaan tuotantoon ja kulutukseen perustuva toiminta yhdessä väestön kasvun kanssa on aiheuttanut maapallon kantokyvyn ylittymisen jo 1980-luvulta lähtien. Tämän toiminnan pelätään pitkällä aikavälillä kostahtuvan, sillä ympäristön tilasta huolehtiminen on elintärkeää ihmisten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Ympäristön tila heijastuu väistämättä kulttuurisiin, talouteen ja luonnon monimuotoisuuteen, ja näin ihmisen itsensä hyvinvointiin. Terveen ja turvallisen tulevaisuuden saavuttamiseksi ja sen turvaamiseksi tulisi kehityksen perustua kokonaisvaltaisesti kestäviin valintoihin. (Loukola 2007, 6–7.)

Luonnon kantokyvyn rajoissa toimiva, kestävyteen tähtäävä ja siihen perustuva toiminta voi kuitenkin olla hyvin haastavaa, sillä se edellyttää usein monien eri tahojen yhteistyötä ja yhteensovittamista. Tämä tuo mukanaan omat haasteensa, sillä aina kestävät ratkaisut eivät vastaa kaikkien osapuolten kannalta parasta mahdollista tilannetta, mikä johtaa siihen, että ympäristömyönteiset teot voidaan kokea rasitteeksi. Tämä vaikuttaa siihen, että kestävä kehitys on jäänyt paikoin pelkän käsitteen tasolle, eikä sitä ole aina otettu toiminnan konkreettiseksi lähtökohdaksi.

Tulevaisuuteen vaikuttavat olennaisesti politiikka ja talouselämä, mutta paljon riippuu myös arvoista ja moraalikäsitteistä. Kestävämpään suuntaan kulkeminen edellyttää ongelmien riippuvuussuhteiden ymmärtämistä ja uusien lähestymistapojen kehittämistä. Kasvatuksella voidaankin nähdä olevan tärkeä rooli kestävyteen tähtäävässä kehityksessä. (Wolff 2004, 18–26.)

3.1 Kestävä kehitys

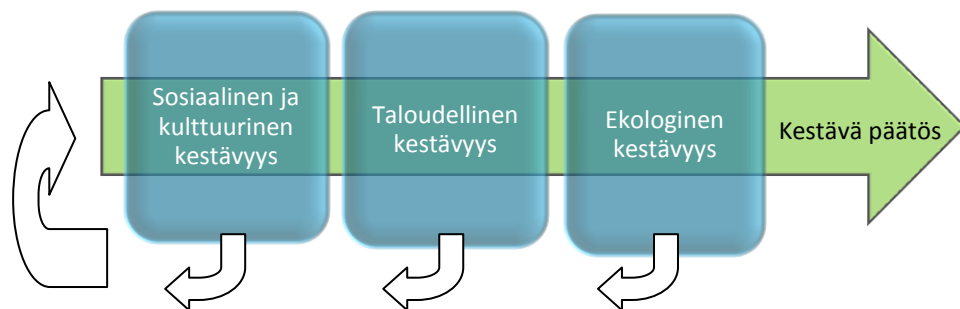
Kestävä kehitys voidaan määritellä eri tavoin ja usein määritelmä vaihtelee esittäjän mukaan. Yleisesti hyväksytty ja kenties yleisin määritelmä on esitetty Brundtlandin komission vuonna 1987 ilmestyneessä raportissa, jossa kestävä kehitys esitetään seuraavasti: ”Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.”.

Kestävä kehitys on siis kehitystä, joka mahdollistaa tämänhetkisten tarpeiden tyydyttämisen viemättä tulevaisuuden sukupolville mahdollisuutta samaan. Määritelmään nähtiin sisältyvän kaksi keskeistä käsitettä: tarpeet, erityisesti maailman köyhimpien tarpeet, ja rajoitukset, joita tekniikan ja sosiaalisten rakenteiden tila asettavat ympäristön kyvylle vastata nykyisiin ja tuleviin tarpeisiin. Raportissa esitettiin myös toimia, joita kestävä kehitys toteutuakseen vaatii. (United Nations 1987.) Raportin tuloksia ja siitä johdettuja suuntaviivoja on sittemmin käsitelty monissa kansainvälisissä kokouksissa yhteisten maailmanlaajuisten tavoitteiden laatimiseksi. Kestävä kehitys nähdään usein kolmena kokonaisuutena: ekologisena, taloudellisena sekä sosiaalis-kulttuurisena kestävytenä.

Ekologinen kestävyys tähtää sopeuttamaan ihmisen toiminnan luonnon kantokykyyn. Sen takana on pyrkimys säilyttää biologinen monimuotoi-

suus ja ekosysteemien toimivuus. Ekologisen kestävyden saavuttaminen edellyttää luonnonvarojen käytön ja ympäristöä kuormittavien tuotanto- ja kulutustapojen muutosta. Tässä yhteydessä yhteistyö kehittyneiden ja kehitysmaiden välillä on tärkeää. (Wolff 2004, 24–26.) Kasvua, joka on tasapainoista, eikä rakennu velkaantumiseen tai varantojen hävittämiseen kutsutaan taloudelliseksi kestävyudeksi. Kestävä talous luo pohjan yhteiskunnan toiminnolle, mikä tukee kansallista hyvinvointia. Sosiaaliskulttuurinen kestävyys rakentuu kestävän talouden ympärille, sillä siinä on keskeistä hyvinvoinnin edellytysten takaaminen sukupolvelta toiselle. Sosiaalisen kestävyden haasteita ovat muun muassa väestönkasvu, köyhyys, sukupuolten välinen tasa-arvo ja koulutuksen järjestäminen. Nämä heijastuvat ekologiseen ja taloudelliseen kestävyteen. Ennen kaikkea kestävä kehitys on kokonaisuus, jossa eri osa-alueet vaikuttavat toisiinsa. Se on niin maailmanlaajuista, alueellista kuin paikallistakin jatkuvaa toimintaa, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville mahdollisuus hyvään elämään. (Ulkoasianministeriö 2013; Ympäristöministeriö 2013; Ympäristöministeriö 2012.)

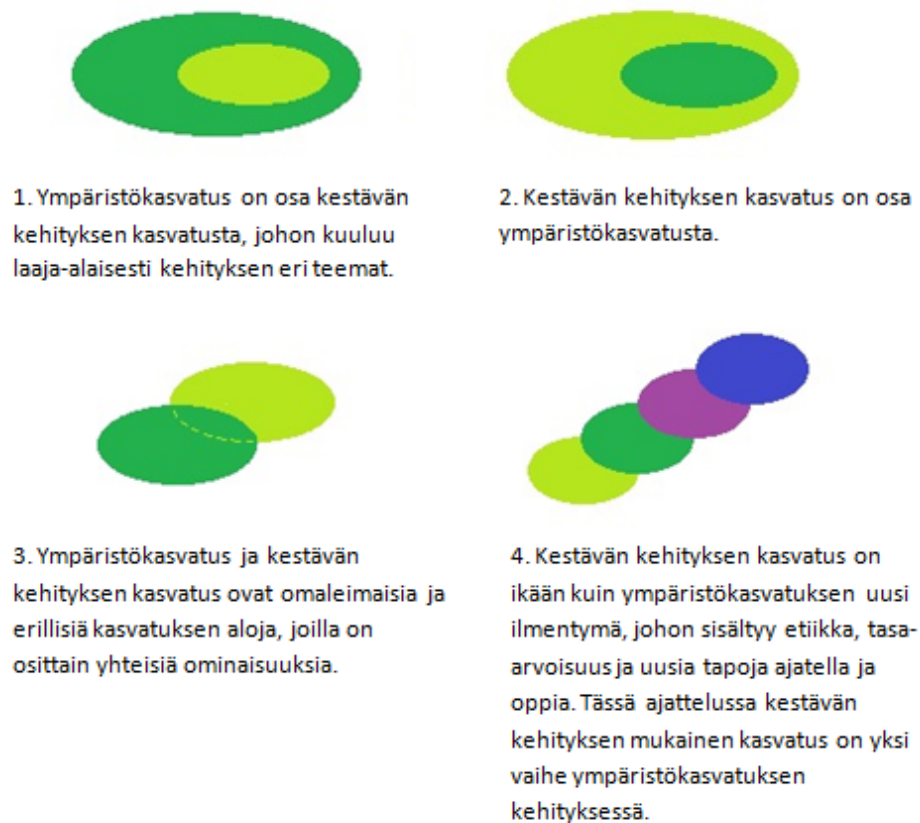
Farooq Ullahin (2013) mukaan kestävän kehityksen jako erillisiin osa-alueisiin on osaltaan hidastanut kestävästä kehitystä. Hallinnonalat ja instituutiot eivät ole tehneet yhteistyötä kansainvälisellä tai kansallisella tasolla, vaan kestävyden eri sektoreiden kysymyksiä on tarkasteltu erikseen. Ratkaisujen löytäminen on haasteellista, sillä niiden toteuttaminen on monimutkaista. Ullah kokee, että kestävän kehityksen tulisi kuulua erillisten päätösten tekijöiden sijaan yhteisesti kaikille hallinnonaloille. Tällöin päätökset ja tavoitteet läpäisisivät kestävyden kaikki ulottuvuudet (kuvio 3) mikä vahvistaisi päätösten kestävyttä pitkällä aikavälillä. Näin voitaisiin välttyä päätöksiltä, jotka vievät kehitystä eteenpäin yhdellä sektorilla ja taaksepäin toisella. (Ullah, esitelmä 29.4.2013)

Kuvio 3. Yhden ulottuvuuden näkökulmasta tehty ratkaisu ei välttämättä ota huomioon muita kestävyden näkökulmia. Kestävän kehityksen mukaisten toimien tulee läpäistä kaikki ulottuvuudet ollakseen kestäviä. Se edellyttää eri hallinnonalojen yhteistyötä.

3.2 Kestävän kehityksen mukainen kasvatusta

Kestävän kehityksen mukainen kasvatusta nousi ympäristökasvatusta-käsitteen rinnalle 1990-luvulla. Niiden välistä suhdetta voidaan kuvailla monin eri tavoin, ja usein ne ymmärretään ainakin osittain samaksi asiaksi. Kuviossa 4 on kuvattu neljä eri tapaa jäsentää kestävän kehityksen mukaisista kasvatusta ja ympäristökasvatusta. (Wolff 2004, 27.)

Kuvio 4. Neljä tapaa jäsentää ympäristökasvatusta ja kestävän kehityksen kasvatusta suhdetta. (Wolff 2004, 27.)

Wolffin mukaan kestävän kehityksen mukaisella kasvatuksella on neljä keskeistä tavoitetta. Ne ovat perusopetuksen saatavuuden edistäminen, kaiken kasvatusta ja opetuksen saattaminen kestävän kehityksen mukaiseksi, kestävän kehityksen ymmärtämisen ja tietoisuuden kehittäminen sekä eri ammattiryhmien koulutusta ja täydennyskoulutusta kehittäminen kestävän kehityksen mukaisesti (Wolff 2004, 27–28).

Kestävän kehityksen mukaisessa kasvatuksessa on tarkoitus tarkastella ympäristön laadun, ihmisten tasa-arvon, ihmisoikeuksien, rauhan ja politiikan välisiä suhteita. Usein se ymmärretään ympäristökasvatusta laajemmaksi käsitteeksi siitä huolimatta, että ympäristökasvatusta käsittää laaja-alaisuudessaan monet kestävän kehityksen ulottuvuudet. Fienin ja Tilburyn (2002) mukaan kestävän kehityksen mukaisen kasvatusta tulee erota sellaisesta ympäristökasvatuksesta, jossa keskitytään luontopainotteiseen opetukseen. Wolff toteaa kuitenkin, että myös kestävän kehityksen

mukainen kasvatus -käsitettä on kritisoitu siitä, että se on valjastanut kasvatus-käsitteen pelkästään kestävä kehityksen tarkoituksiin. Filhon ja Pacen (2002) näkemys on, että oikean käsitteen löytämisen sijaan tärkeämpää on keskittyä kasvatuksen toteutustapoihin. Kestävä kehityksen toteutuminen kouluissa vaatii muutosprosessia ja koulut olisi saatava irti talouselämän valjaista, kertoo Wolff.

Kestävä kehityksen mukaisessa kasvatuksessa korostuu usein systeemijättö, jonka ideana on löytää ongelmien syyt ja hahmottaa asioiden väliset yhteydet. Se pyrkii kokonaisvaltaiseen ajatteluun ja niin sanottujen piilovaikutusten tiedostamiseen. Myös kriittinen ajattelu, joka auttaa yksilöä ymmärtämään ja arvioimaan omaa käytöstään, ja tulevaisuusajattelu, joka helpottaa lannistumisen ja voimattomuuden kokemuksia ja tähtää voimaantumiseen, ovat usein ominaisia kestävä kehityksen mukaiselle kasvatukselle. (Koski-Lammi & Savolainen 2008.)

Oppilaiden aktiivisuus ja osallistuminen ovat myös olennaisessa osassa kestävä kehityksen mukaisessa kasvatuksessa. Toimiva kansalaisyhteiskunta ja demokratia perustuvat siihen, että ihmiset ovat osallistumistaitoisia ja vaikuttamishaluisia. Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet oppilaitoksissa tukevat aktiiviseksi ja vastuulliseksi kansalaiseksi kasvamista. Ne mahdollistavat myös kokemusten saamisen kansalaisvaikuttamisesta. (Loukola 2007, 22.) Osallisuus muodostuu voimaantumisen ja valtautumisen tunteesta. Voimaantuminen saa aikaan sen, että lapsi tai nuori luottaa omiin vaikutuskykyihinsä ja vaikutusmahdollisuuksiinsa, ja hänellä on halu toimia. Valtautuminen sen sijaan edellyttää aitoja mahdollisuuksia vaikuttaa ja toimia. Osallisuutta ei voi antaa oppilaille, vaan se on itse koettava. Osallisuuden tunne voi syntyä vain vaikuttavista osallistumiskokemuksista. (Koskinen 2004, 138–139.)

Kestävä kehityksen mukainen kasvatus vaatii demokraattisia ja kokonaisvaltaisia lähestymistapoja, joissa kiinnitetään huomiota niin paikallisiin, kansallisiin kuin kansainvälisiinkin muutoksiin. Kestävä kehityksen kasvatus on kokonaisuudessaan elinikäinen prosessi ja siihen osallistuvat myös koulun ulkopuoliset tahot. (Wolff 2004, 27–29.)

4 KESTÄVÄ KEHITYS PERUSOPETUKSESSA

Kestävän kehityksen mukainen kasvatusta ja koulutus tähtäävät siihen, että kansalaiset olisivat sitoutuneet kestäväan elämäntapaan ja että heidän tietoja, taitoja ja motivaatiotaan vahvistetaan kasvatukseen ja koulutukseen sisäänrakennetulla kestäväan kehityksen kasvatuksella (Loukola 2007, 6).

Perusopetuksen opetussuunnitelman (2004) mukaan perusopetusta ohjaavat Suomessa seuraavat päätökset:

- perusopetuslaki- ja asetus
- valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta
- esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet
- opetuksen järjestäjän hyväksymä opetussuunnitelma
- opetussuunnitelmaan perustuva perusopetusasetuksen 9 §:n mukainen vuosittainen suunnitelma (Opetushallitus 2004, 10.)

Valtioneuvosto ja Opetusministeriö sen osana vastaavat koulutuspolitiikan suunnittelusta ja toimeenpanosta. Opetusministeriö ohjaa puolestaan Opetushallitusta ja lääninhallituksia. Opetushallitus laatii perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet lait, asetukset ja vahvistettun tuntijaon huomioiden. Kunnat ja muut koulutusta järjestävät tahot laativat opetussuunnitelman perusteiden pohjalta omat opetussuunnitelmat, joissa tavoitteet ja keskeiset sisällöt on ilmoitettu tarkemmin. Opettajat noudattavat hyväksytyt opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöjä. (Kestävää kehitystä edistävän koulutuksen työryhmä 2006, 21.)

Tässä luvussa käsitellään kestäväan kehityksen ja perusopetuksen suhdetta ja kartoitetaan, miten kestäväan kehitys näkyy koulujen toiminnassa. Lisäksi esitellään kouluille sopivia ympäristöjärjestelmiä.

4.1 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Opetushallitus laatii perusopetuksen kansallisen opetussuunnitelman perusteet, joiden pohjalta paikalliset toimijat laativat omat opetussuunnitelmansa. Opetussuunnitelman laadinta ja kehittäminen kuuluvat opetuksen järjestäjälle. Paikallisissa opetussuunnitelmissa on määritelty tarkemmin perusteissa esitetyt tavoitteet ja asiasisällöt, ja niissä voi olla kuntakohtaisia, alueellisia tai koulukohtaisia asioita opetuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti. Opetussuunnitelmiin voivat vaikuttaa myös oppilaiden vanhemmat, erityisesti kasvatustavoitteiden määrittelyyn liittyen. Tämän lisäksi myös oppilaita voidaan osallistaa opetussuunnitelmatyöhön. (Opetushallitus 2004, 10.)

Perusopetuksella on sekä kasvatus- että opetustehtävä. Se tarjoaa yksilöille mahdollisuuden yleissivistykseen ja oppivelvollisuuden suorittamiseen, mutta samalla se antaa myös yhteiskunnalle keinon lisätä yhteisöllisyyttä, tasa-arvoa ja kehittää sivistyksellistä pääomaa. Perusopetus pyrkii antamaan mahdollisuuden monipuoliseen kasvuun, oppimiseen ja terveen itse-

tunnon kehittämiseen, jotta oppilaalla on hyvät lähtökohdat kehittää itseään ja yhteiskuntaa tulevaisuudessa. Perusopetuksen arvopohjassa korostuvat monet kestävä kehityksen mukaiset kokonaisuudet, kuten ihmisoi-keudet, tasa-arvo, monikulttuurisuuden hyväksyminen sekä luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen. (Opetushallitus 2004, 14.)

Opetushallitus toteaa opetuksen voivan olla joko ainejakoista tai eheytyä. Eheyttäminen tähtää tarkastelemaan ilmiöitä eri tieteenalojen näkökulmista luoden laajoja kokonaisuuksia. Aihekokonaisuudet muodostavat kasvatusta ja opetustyön painoalueita, jotka sisältyvät useisiin oppiaineisiin. Ne toimivatkin kasvatusta ja opetusta eheyttävinä teemoina. Aihekokonaisuudet sisältyvät koulun yhteisiin ja valinnaisiin oppiaineisiin sekä yhteisiin tapahtumiin. Niiden tulee näkyä myös koulun toimintakulttuurissa, joka vaikuttaa merkittävästi oppimiseen. Koulun toimintakulttuuri muodostuu koulun säännöistä, toiminta- ja käyttäytymismalleista, arvoista, periaatteista ja koulutyön laadun kriteereistä. Toimintakulttuurin tulisi olla avoin, vuorovaikutteinen ja sen tulisi tukea yhteistyötä eri sidosryhmien kanssa. Sen luomiseen ja kehittämiseen tulee myös oppilaiden voida vaikuttaa. (Opetushallitus 2004, 19,38.)

Kestävä kehitys muodostaa aihekokonaisuuden niin perusopetuksen kuin lukiodien opetussuunnitelmassa. Perusopetuksessa aihekokonaisuus tähtää lisäämään oppilaiden kykyä siten, että heillä on valmiudet toimia ympäristön ja ihmisen hyvinvoinnin puolesta. Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta -aihekokonaisuus käsittelee kestävä kehitystä monipuolisesti ottaen huomioon sen kaikki ulottuvuudet. Tavoitteena on, että oppilas oppii ymmärtämään ihmisen hyvinvoinnin ja ympäristön välisen yhteyden, havaitsemaan näissä tapahtuvia muutoksia ja toimimaan niiden hyväksi. Myös oman kulutuksen ja käyttäytymisen arviointi, hyvinvoinnin edistäminen omassa yhteisössä ja omien valintojen kauaskantoisuuden hahmottaminen kuuluvat opittaviin asioihin. (Opetushallitus 2010a.) Perusopetuksen tavoitteena on saada kestävä kehitys osaksi oppilaiden elämäntapaa. Aihekokonaisuuden lisäksi kestävä kehitys nousee tavoitteineen esiin myös eri oppiaineissa niiden luonteenomaisista lähtökohdista käsin. (Opetushallitus 2004, 10; Opetushallitus 2010a.)

Perusopetuksen perusteissa aihekokonaisuuden muodostaa myös osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys -teema. Sen avulla oppilaan on tarkoitus oppia hahmottamaan yhteiskuntaa eri näkökulmista, kehittää osallistumisessa tarvittavia valmiuksia ja luoda pohjaa yrittäjämäisille toimintatavoille. Koulussa vallitsevan oppimiskulttuurin ja toimintatapojen tulisi olla sellaisia, mitkä tukevat oppilaan kehittymistä omatoimiseksi, aloitteelliseksi, yhteistyökykyiseksi ja päämäärätietoiseksi – osallistuvaksi aktiiviseksi kansalaiseksi, joka tiedostaa omat vaikutusmahdollisuutensa. (Opetushallitus 2004, 40.)

Koska kestävä kehitys on laaja käsite, tukevat sitä opetussuunnitelman monet eri osat. Esiopetuksen, perusopetuksen ja lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteita ollaan parhaillaan uudistamassa, ja tulevaisuudessa kestävä kehityksen odotetaan näkyvän niissä yhä selkeämmin. Perus-

teet valmistuvat vuoden 2014 loppuun mennessä, ja paikalliset opetus- suunnitelmat tulee olla päivitettyinä ja hyväksytyinä siten, että niiden mukaiseen opetukseen voidaan siirtyä syksyllä 2016. Uudistuksen myötä taide- ja taitoaineiden, yhteiskuntaopin ja liikunnan tuntimääriä lisätään ja kieliohjelmia monipuolistetaan. Uskonnon tuntimäärää puolestaan vähennetään ja äidinkielen ja yhteiskuntaopin opetuksessa lisätään draaman käyttöä opetusmenetelmänä. Jatkossa fysiikkaa, kemiaa, biologiaa, maantietoa ja terveystietoa opetetaan 1-6 luokilla ympäristöoppiin sisällytettynä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012; Opetushallitus 2013.) Hannele Cantell Helsingin yliopistosta on kommentoinut uutta perusopetuksen opetussuunnitelmaa seuraavasti: ”Kestävä kehitys on nostettu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa vuodesta 2016 lähtien yhdeksi keskeiseksi lähtökohdaksi koulun toimintakulttuurin kehittämisessä ja oppiainekohtaisissa tavoitteissa.” (Suomen ympäristöopisto 2013a.)

4.2 Perusopetuksen opetussuunnitelma Lahdessa

Lahdessa esi- ja perusopetuksen tehtävä on suomalaisen ja lahtelaisen kulttuuriperinnön siirtäminen sukupolvelta toiselle ja perinnön kehittäminen. Opetus tarjoaa kaikille oppilaille mahdollisuuden itsensä kehittämiseen ja kouluttamiseen. Lasten osallisuuteen ja tietoyhteiskuntaan kasvamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. (Lahden kaupunki 2011a, 6.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmaa laadittaessa on otettu huomioon esiopetuksen opetussuunnitelma. Perusopetuksen opetussuunnitelma sisältää kuntakohtaisen osuuden johon voidaan lisätä koulukohtaista osiota koulu- kohtaisissa opetussuunnitelmissa. Lahdessa tavoitteena on joustava, hyvin toimiva ja yhtenäinen peruskoulu, jossa opetusta annetaan vuosiluokittain, vuosiluokkiin sitomattomana tai yhdysluokkaopetuksena. Alimpien vuosiluokkien opetuksen erityinen tehtävä on kehittää valmiuksia myöhempää oppimista varten. Oppilaan itsetuntoa pyritään vahvistamaan kunnioittamalla tätä yksilönä, joka saa kokea onnistumisen elämyksiä. Oppilasta ohjataan myös kriittisen tiedon hankkimiseen ja käsittelyyn sekä oman edistymisensä arviointiin. (Lahden kaupunki 2011a, 69.)

Kouluverkon suunnittelu pohjautuu Lahdessa lähikouluperiaatteeseen. Sen avulla pyritään alueellisesti kattavaan ja saavutettavaan ratkaisuun. Kouluyksiköistä pyritään saamaan niin pedagogisesti kuin taloudellisesti toimivia ja monikäyttöisiä. Tällöin yksikkökohtaiset strategiat ja tavoitteet voivat toteutua. Perusopetuksen oppimisympäristöt pyritään tekemään viihtyisiksi ja rauhallisiksi. (Lahden kaupunki 2011a, 71–72.)

Lahtelaisessa toimintakulttuurissa korostetaan avointa ilmapiiriä. Koulutyön laadun kerrotaan perustuvan opettajien väliseen tavoitteelliseen ja rakentavaan yhteistyöhön. Myös opettajien keskinäinen kunnioitus ja yhteistoiminta vanhempien ja huoltajien kanssa määrittävät koulutyön laatua. Perheiden osallisuutta kasvatus- ja opetustyössä lisätään muun muassa järjestämällä koulutus-, keskustelu- ja tiedotustilaisuuksia erilaisista opetukseen liittyvistä ajankohtaisista aiheista. Lahden kaupunki kartoittaa myös huoltajien mielipiteitä lahtelaisesta opetus- ja kasvatuskulttuurista arvioin-

tikyselyjen avulla, joiden tuloksia käytetään tiedotuksessa ja kehittämissä. (Lahden kaupunki 2011a, 73,103.)

Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta -aihekokonaisuutta käsitellään sen sisältöjen mukaan eri oppiaineissa eri ikäluokilla. Kokonaisuuden kaikkia tavoitteita käsitellään ainakin jonkin oppiaineen näkökulmasta jo alakoulussa. Myös osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys -aihekokonaisuuden sisältöjä käsitellään tietyistä näkökulmista jo alakoulussa. (Lahden kaupunki 2004, 35–36.)

4.3 Kestävää kehitystä ohjaavat strategiat

Kestävää kehitystä edistetään kasvatuksessa ja koulutuksessa muun muassa strategioiden kautta, joissa on määritelty erilaisia kestävä kehityksen linjauksia ja tavoitteita. Strategiat voivat olla kansainvälisiä suuntavia antavia ohjeistuksia tai kansallisia linjauksia, joiden avulla kestävää kehitystä voidaan konkreettisesti parantaa kasvatuksessa ja koulutuksessa.

4.3.1 Baltic 21E ja kansallinen strategia YK:n kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten

Opetusministeriön asettama Kestävää kehitystä edistävän koulutuksen työryhmä laati vuonna 2006 strategian, jossa yhdistyivät Suomen Baltic 21E -ohjelman toimintasuunnitelma ja toimenpiteet kestävä kehityksen edistämiseksi koulutuksessa sekä YK:n kestävää kehitystä edistävän vuosikymmenen Suomen strategia. Työryhmän tehtävänä on muun muassa edistää ja koordinoita Itämeren maiden kestävä kehityksen Baltic 21 -ohjelman koulutusosion Baltic 21E:n toteuttamista. Työryhmä laati kuitenkin myös kansallisen strategian YK:n kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä 2005–2014 varten (DESD). Vuosikymmenen tarkoituksena on sisällyttää kestävä kehityksen tavoitteiden opettaminen maiden kansallisiin opetussuunnitelmiin ja koko koulutusjärjestelmään. (Kestävää kehitystä edistävän koulutuksen työryhmä 2006, 12–13,18.)

Strategiassa esitetään että kansallisen koulutusjärjestelmän kestävä kehityksen visio edellyttää, että voimavarat kohdistetaan koulutuksen toimijoihin. Siten saadaan luotua kestävä kehityksen mukaiset asenteet ja toimintatavat. Työryhmä toteaa, että kestävä kehityksen mahdollistamisessa ovat keskeisessä roolissa innovatiiviset muutoksenteekijät, kestävä vaihtoehdot ja foorumit, joilla uusia vaihtoehtoja voidaan kehittää. (Kestävää kehitystä edistävän koulutuksen työryhmä 2006, 57.)

Suomen kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmenstrategia perustuu pitkälti YK:n Euroopan alueen kestävää kehitystä edistävän koulutuksen strategiaan ja sen taustalla olevaan Baltic 21E -ohjelmaan. Vuosikymmentä koskevissa toimintalinjauksissa korostuu muun muassa pyrkimys kestävä kehityksen läpileikkaavuuteen, poikkitieteellisyteen, osallistumiseen, verkostointiin ja tiedon levittämiseen sekä henkilöstön kouluttamiseen. (Kestävää kehitystä edistävän koulutuksen työryhmä 2006, 58–59.)

Työryhmä esitti yleissivistävää koulutusta koskien seuraavat linjaukset:

- Vuoteen 2014 mennessä kestävä kehitys on koulutuspoliittisesti tärkeä painopistealue niin opetusministeriön tutkimuksen ja koulutuksen strategiassa kuin myös Opetushallituksen strategiassa, oppilaitosjohdon ja opettajien täydennyskoulutuksessa sekä paikallistasolla
- Luodaan muiden hallinnonalojen kanssa yhteistyössä kehittämissivestuskeskusverkosto, joka rakentuu jo olemassa olevista organisaatioista
- Kaikille oppilaille on vuoteen 2014 mennessä tarjolla koulussa osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia ja kaikilla kouluilla on toimivia yhteistyömuotoja oman elinympäristönsä muiden toimijoiden kanssa
- Kartoitetaan kouluissa käytettäviä tiedonlähteitä ja oppimateriaaleja jotta saadaan vuoteen 2015 mennessä kokonaisvaltainen välineistö kestäväen kehityksen käsittelemiseen kokonaisvaltaisena kysymyksenä
- Tuodaan uusia menetelmiä ja sisältöjä kestäväen kehityksen edistämiseen luomalla suunnitelma innovaatioiden keräämiseen, kehittämiseen ja jakamiseen sekä tiedon ja kokemusten vaihtoon verkostojen välillä
- Kaikilla kouluilla on vuoteen 2014 mennessä oma kestäväen kehityksen ohjelma ja lisäksi 15 % kouluista on saanut ulkoisen tunnuksen tai sertifiikaatin kestäväen kehityksen toiminnastaan
- Oppilaitosten ympäristösertifikaatti on laajennettu käsittämään kestäväen kehityksen sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. (Kestävää kehitystä edistävän koulutuksen työryhmä 2006, 59–60; Opetushallitus 2010b.)

4.3.2 Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006–2014

Suomen kestäväen kehityksen toimikunnan koulutusjaoston vuonna 2006 laatima strategia on eri toimijoiden yhteinen suunnitelma, jonka tarkoitus on antaa lisätukea kasvattajille, opettajille ja kouluttajille. Strategian ja sen toimeenpanosuunnitelman linjausten mukaan kestäväen kehityksen edistämistä kasvatuksen keinoin tulisi painottaa kansallisissa strategioissa. Lisäksi kansalliselle, alueelliselle ja paikalliselle tasolle tulisi rakentaa yhteistyö- ja kehittämiskeskusverkostoja. (Opetushallitus 2010b; Kestäväen kehityksen toimikunnan koulutusjaosto 2006, 29–39.)

Opetustyössä tulisi puolestaan sisällyttää kestävä kehitys opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen sekä kehittää oppimateriaaleja. Yhteiskunta tulisi mieltää oppimisympäristöksi, ja samalla esitettiin että kaikissa kou-

luissa tulisi olla oma kestävän kehityksen ohjelma vuoteen 2010 mennessä. Lisäksi tulisi pyrkiä siihen, että 15 prosentilla kouluista olisi ulkoinen kestävän kehityksen tunnus tai sertifikaatti vuoteen 2014 mennessä. Strategiassa korostettiin myös tarvetta seurata strategian toteutumista, osaamisen ja oppimisympäristöjen kehittymistä ja kumppanuuksien toteutumista. (Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto 2006, 29–39.)

4.3.3 Kohti kestäviä valintoja – Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi

Kansallinen kestävän kehityksen strategia tähtää turvaamaan hyvinvoinnin luonnon kantokyvyn rajoissa niin kansallisella kuin maailmanlaajuisella tasolla. Tavoitteeksi on määritelty kestävän hyvinvoinnin luominen yhteiskunnassa, joka on turvallinen, moniarvoinen ja edistää osallisuutta. Strategian keskeisten linjausten on määrä luoda pohja hallitus- ja politiikkaohjelmien laadinnalle. (Suomen kestävän kehityksen toimikunta 2006, 3.)

Kasvatukseen ja koulukseen liittyen strategiassa todetaan koulutuspolitiikan rakentuvan elinikäisen oppimisen periaatteelle. Lähtökohta sille ovat väestön osallistuminen ja tasa-arvo. Elinikäinen oppiminen vahvistaa yhteiskuntaa, sen hyvinvointia ja aktiivista kansalaisuutta. Strategiassa korostetaan kestävän kehityksen mukaisen kasvatuksen ja sen tavoitteiden tärkeyttä. Todetaan myös, että kestävä kehitys edistävälle koulutukselle ei ole universaalia mallia, vaan sen tulee lähteä paikallisista lähtökohdista. Tavoitteet tulee asettaa oman kulttuurin ja paikallisten sosiaalisten, taloudellisten ja ekologisten näkökulmien perusteella. Samalla täytyy kuitenkin huomioida myös maailmanlaajuiset vaikutukset ja hahmottaa globaalin vastuun kenttä kokonaisuutena. (Suomen kestävän kehityksen toimikunta 2006, 121–122.)

Strategian mukaan opetus- ja ympäristöhallinnon lisäksi ympäristötietoisuutta ja kestävään elämäntapaan oppimista tukevat omine painotuksineen myös muut hallinnonalat sekä elinkeinoelämä, seurakunnat, järjestöt ja media. Kestävä kehitys vahvistavien toimenpiteiden suhteen strategiasa viitataan Kansalliseen kestävä kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategiaan, joka on esitelty luvussa 4.3.2. (Suomen kestävän kehityksen toimikunta 2006, 122–123.)

4.4 Koulujen ympäristöjärjestelmät

Koulujen ympäristötoimintaa ja kestävä kehitystä tukemaan on olemassa erilaisia työkaluja. Osa niistä on koulun ulkopuolisten tahojen, kuten esimerkiksi järjestöjen ja säätiöiden, ylläpitämiä ympäristöjärjestelmiä. Ne helpottavat oppilaitosten ympäristö- ja kestävän kehityksen mukaista toimintaa ja toimivat työn ulkoisena tunnustuksena. Kuten luvusta 4.3 käy ilmi, tulisi esiteltyjen strategioiden mukaan 15 prosentilla Suomen kouluista olla kestävän kehityksen työstä ulkoinen tunnus tai sertifikaatti vuoteen 2014 mennessä. Tässä luvussa on esitelty kaksi erityisesti oppilaitoksiin soveltuvaa ympäristöjärjestelmää.

4.4.1 Vihreä lippu

Vihreä lippu on paitsi kansainvälinen kasvatusalan ympäristömerkki, myös päiväkodeille, kouluille ja oppilaitoksille suunnattu kestävän kehityksen ohjelma, jota voivat hyödyntää myös lasten ja nuorten vapaa-ajan toimijat. Sen tarkoituksena on tuoda kestävä kehityksen mukainen kasvatusta osaksi jokapäiväistä arkea. Vihreä lippu -ohjelma pyrkii vähentämään ympäristökuormitusta ja osallistamaan erityisesti lapset ja nuoret siihen liittyviin projekteihin. Sen periaatteisiin kuuluu myös pitkäjänteisyys ja suunnitelmallinen kehitys, sekä yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa. (Vihreä lippu 2012a.)

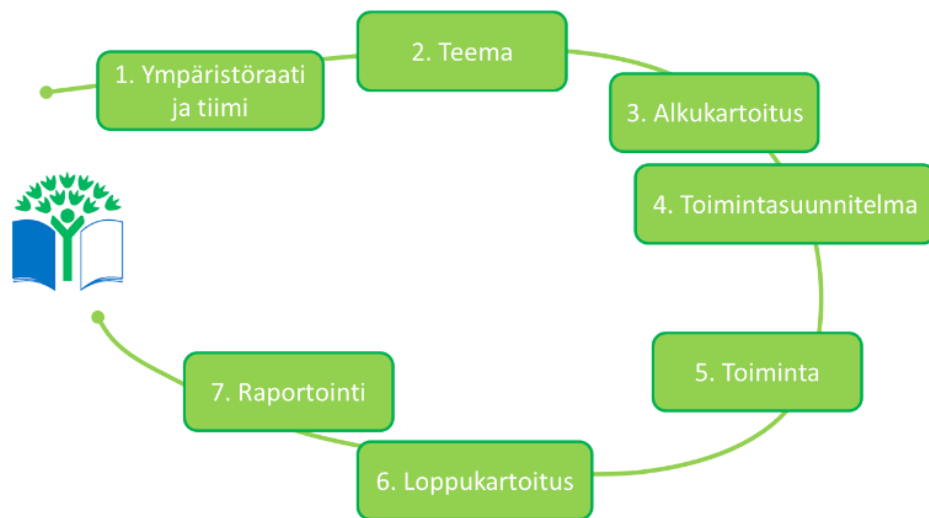
Vihreä lippu on osa ympäristökasvatusjärjestö Foundation for Environmental Education -järjestön (FEE) kansainvälistä Eco-Schools -ohjelmaa, joka toimii tällä hetkellä lähes kaikissa Euroopan maissa. Ohjelma on laajenemassa myös Aasiaan, Amerikkaan ja Afrikkaan. Koska koulujärjestelmät vaihtelevat suuresti eri maiden välillä, ei yhteistä työmateriaalia tai säännöstöä ole koettu mahdolliseksi tai edes tarpeelliseksi tehdä. Kansainvälisellä tasolla on kuitenkin sovittu kaikille yhteisistä toimintatavoista, joihin kuuluvat muun muassa ympäristöraati, teemat, ympäristökartoitukset ja ulkopuolisen tahon suorittama arviointi. Yhteisten suuntaviivojen ohjaamana jokainen kansallistason järjestö laatii itse tarkemmat maakohdattaiset Vihreä lippu -ohjelman käytännöt. Suomessa Vihreä lippu -ohjelma käynnistyi ensimmäistä kertaa kokeiluprojektina syksyllä 1998. Suomen päivähoito- ja koulujärjestelmään sopivat Vihreä lippu -ohjelman toimintatavat ja materiaalit on kehittänyt Suomen Ympäristökasvatuksen Seura (SYKSE), joka on FEE:n jäsenjärjestö. (Vihreä lippu 2012a; Vihreä lippu 2012b.)

Vihreä lippu -ohjelma etenee vaiheittain (kuvio 5, s. 20) ja kestää lukuvuoden tai kalenterivuoden ajan osallistujatahosta riippuen. Ohjelmaan liittyneen tahon tulee perustaa toimintaa suunnitteleva, ohjaava ja arvioiva ympäristöraati, johon kuuluu sekä aikuisia että lapsia tai nuoria. Ympäristöraati valitsee teeman, jonka ympärille toiminta rakentuu ja jota vuoden aikana tutkitaan ja opiskellaan. Valittavia teemoja ovat vesi, energia, jätteiden vähentäminen, lähiympäristö, kestävä kulutus ja yhteinen maapallo. Suunnitteilla on myös uusi teema, Terve elämä, jonka teeman suunnittelussa mukana olevan Jerosen mukaan tulisi perustua kokonaisvaltaiseen ja myönteiseen terveystieteeseen suhteessa fyysiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöön (Tuominen 2013). Jeronen toteaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen koskevan koulua ja yhteisöä kokonaisuutena, joka sisältää oppimisympäristön, toimintatapojen ja -kulttuurin kehittämisen. Tämä koskee esimerkiksi oppitunteja, välitunteja opetus-oppimisprosesseja, oppilashuoltoa ja kouluruokailua. (Tuominen 2013; Vihreä lippu 2012c.)

Alkukartoituksessa selvitetään osallistujatahon lähtötilanne, minkä perusteella projektille asetetaan tavoitteet. Kartoituksen tulokset, tavoitteet ja niiden perusteella laadittu suunnitelma kirjataan toimintasuunnitelmaksi, joka lähetetään tarkistettavaksi SYKSE:en. Osallistuja saa suunnitelmasta palautteen, jonka jälkeen osallistujataho toteuttaa Vihreä lippu -toimintaa suunnitelman mukaisesti lukuvuoden tai kalenterivuoden ajan. Loppukar-

toitus tehdään kuten alkukartoituskin. Sen tarkoituksena on arvioida projektia kokonaisuutena, arvioida saavutuksia ja tuoda esiin kehitysehdotuksia seuraava projektikokonaisuutta ajatellen. (Vihreä lippu 2012c.)

Ohjelman viimeisenä vaiheena on raportointi. Raportissa selvitetään miten projekti onnistui niin Vihreä lippu -kriteereiden kuin osallistujan omien tavoitteiden kannalta. Raportit lähetetään arvioitavaksi, jonka jälkeen osallistuja saa toiminnastaan palautteen ja mikäli raportti hyväksytään, saa osallistujataho Vihreän lipun käyttöoikeuden kahdeksi vuodeksi. Raporttien arvioijana toimii SYKSE ja Vihreä lippu -toimikunta. (Vihreä lippu 2012c.)

Kuvio 5. Vihreä lippu -projektin vaiheet yhden lukuvuoden aikana. Uuden lukukauden voi aloittaa uudella teemalla. Projektin lopussa näkyvissä Vihreä lippu -ohjelman ja kansainvälisen Eco-Schools -ohjelman logo. (Vihreä lippu 2012c.)

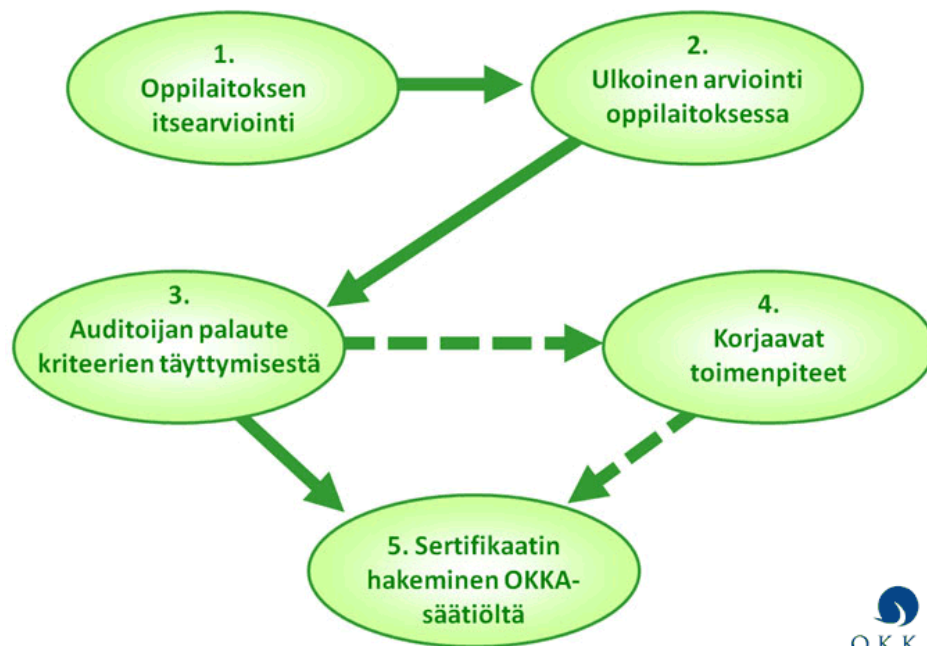
4.4.2 Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi

Oppilaitoksille asetettujen kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista tukemaan on luotu myös Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi -järjestelmä. Sitä ylläpitää Opetus-, kasvatust- ja koulutusalojen säätiö – OKKA-säätiö, joka on Ammattikasvatustsäätiön ja Opetusalan koulutustsäätiön yhdistymisen tuloksena vuonna 1997 syntynyt yhteisö. OKKA-säätiö pyrkii kehittämään opetus-, kasvatust- ja koulutusaloja sekä edistämään tieteellistä tutkimusta. Säätiö toimii myös opetus-, kasvatust- ja koulutusalojen vaikuttavuuden lisäämiseksi, arvostuksen kohottamiseksi ja tukee taidekasvatusta. (OKKA-säätiö n.d.a.)

Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi on järjestelmä, joka tarjoaa oppilaitosten kestävän kehityksen työn tueksi erilaisia vapaasti käytettäviä arviointityökaluja, materiaaleja, neuvontaa ja koulutusta. Myös ulkoinen arviointi ja sertifikaatin hakeminen on mahdollista. Käytännössä kaikki materiaali on hyödynnettävissä Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointin Internet-sivuilla, mistä löytyy yksityiskohtaiset ohjeet oppilaitosten

kestävän kehityksen ohjelman laatimiseen. Koulujen kestävän kehityksen ohjelman laatimiseen kuuluvat seuraavat vaiheet: kestävä kehitys (keke) -ryhmän perustaminen, lähtötilanteen kartoitus, keke-ohjelman suunnittelu, teeman toteutus ja loppukartoitus. Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi -järjestelmä on päivitetty versio OKKA-säätiön Oppilaitosten ympäristösertifiointi -järjestelmästä. (OKKA-säätiö n.d.b; OKKA-säätiö n.d.c.)

Halutessaan peruskoulut, lukiot ja ammatillista perusopetusta antavat oppilaitokset voivat hakea koko toiminnalleen tai osalle toimintaansa sertifikaattia. Sertifikaatin myöntäminen perustuu Oppilaitosten kestävän kehityksen kriteereihin ja sen myöntää OKKA-säätiö. Saadakseen sertifikaatin täytyy oppilaitoksen tehdä itsearviointi ja ulkoisen arvioijan tekemä arviointi (kuvio 6). Itsearviointia varten on olemassa erityiset kysymyslistat, joiden avulla oppilaitoksen kestävän kehityksen taso voidaan pisteyttää. Ulkoinen arvioija todentaa pisteytyksen, jonka perusteella sertifikaatti voidaan myöntää. (OKKA-säätiö n.d.d.)

Kuvio 6. Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifikaatin hakemisen vaiheet. (OKKA-säätiö n.d.d.)

5 LAHDEN SEUDUN YMPÄRISTÖPALVELUT

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Lahden seudun ympäristöpalvelut (LSYP). LSYP on Lahden kaupungin teknisen ja ympäristötoimialan toimielin, jonka keskeisenä tavoitteena on ympäristöön kohdistuvan kuormituksen ja ympäristön pilaantumisen vähentäminen Lahden, Hollolan ja Nastolan alueella. LSYP vastaa lakisääteisistä lupa- ja valvontatehtävistä, ympäristön tilan seurannasta sekä edistää paikallisten yritysten ja asukkaiden ympäristötietoisuuden lisäämistä. Samalla se edistää myös ympäristön luonnonmukaista hoitoa ja kestävästä kehitystä kuntien kaikissa toiminnoissa. (Lahden kaupunki n.d.a; Lahden kaupunki n.d.b)

Alueen ympäristötietoisuuden lisäämistä hoidetaan lupa- ja valvontatyön ohessa tapahtuvan ohjauksen lisäksi LSYP:n Ympäristöneuvonnassa, joka antaa neuvoja ja ohjausta ympäristöön liittyvissä asioissa. Ympäristöneuvonnasta käsin LSYP koordinoi muun muassa asukastoimintaa, ympäristökasvatusta, energianeuvontaa sekä kestävästä kehitystä edistäviä hankkeita ja tapahtumia. (Lahden kaupunki n.d.c)

6 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS

LSYP selvittää Lahden alueen koulujen ympäristötoimintaa ja kestävän kehityksen tasoa yhteistyössä koulujen ympäristöyhdyskuntien kanssa, koska Lahden kaupungin tavoitteisiin kuuluu ulottaa kestävä kehitys kaikille toimialoille. Lahden kaupungin strategian (2011) mukaan Lahden arvoihin ja toimintaperiaatteisiin kuuluvat kehittämishalukkuus, kestävä kehitys, yhteisöllisyys ja vastuullisuus. Lahden kaupungin strategiassa 2025 nousevat esiin kestävän kehityksen sosiaalinen, taloudellinen ja ympäristöllinen ulottuvuus. (Lahden kaupunki 2011b.)

Lahden kestävän kehityksen ohjelmassa tavoitteiksi on asetettu muun muassa asukkaiden osallistumismahdollisuuksien lisääminen, perustan luominen nuorten osallisuudelle, ympäristöinformaation ja -neuvonnan jakamisen kehittäminen, kestävän kehityksen, kuten esimerkiksi Vihreä lippu -toiminnan, kehittäminen kouluissa ja päiväkodeissa sekä lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen. (Lahden kaupunki 2011c.) Lahti pyrkii olemaan tulevaisuudessa ympäristöystävällinen kaupunki, ja tämän tavoitteen puitteissa myös koulujen toiminta pyritään saamaan mahdollisimman kestäväksi ja ekologiseksi. Tutkimus tukee tätä tavoitetta.

LSYP on laatinut yhdessä koulujen ympäristöyhdyskuntien kanssa Lahden alueen kouluille kyselykartoituksen, joka kartoittaa koulujen ympäristötoiminnan tasoa ja antaa suuntaa antavat tulokset koulujen kestävän kehityksen työstä. Koulujen keskinäinen vertailu on myös suuntaa antavaa, sillä vastauskriteerit voivat vaihdella kouluittain. Kyselyn avulla kuitenkin nähdään mitä osa-alueita pitää vielä kehittää, ja koulut saavat selville oman tuloksensa ja voivat seurata edistymistään vuosien mittaan. (Sieppi, tiedonanto 2012.)

Kyselyn koostuu alku- ja loppukartoituksesta. Ensimmäinen alkukartoitus toteutettiin Lahden kaupungin kouluilla syksyllä 2012, jolloin kyselyyn vastasi yhteensä 22 koulua. Vastaajiin kuului alakouluja (12 koulua), yläkouluja (2 koulua), yhtenäiskouluja (7 koulua) ja yksi erityiskoulu. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan koulujen syksyn 2012 vastauksia. Lukuvuoden 2012–2013 loppukartoituksen koulut tekevät keväällä 2013. Kysely on tarkoitus toistaa kouluilla vuodesta 2012 eteenpäin lukuvuosittain sekä syksyllä että keväällä. (Sieppi, tiedonanto 2012.)

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää syksyllä 2012 toteutetun kyselyn vastausten perusteella Lahden perusopetuksen ympäristötoiminnan ja sitä kautta kestävän kehityksen tasoa, ja esittää kehitysehdotuksia ilmeneviin ongelmiin. Kartoitukseen liittyen toimeksiantajalle laadittiin erillinen raportti, josta käy ilmi kyselyn tulokset kaikkien osa-alueiden osalta. Raportin laajuuden vuoksi sitä ei käsitellä tutkimuksen tuloksissa kokonaan, vaan siitä nostetaan esiin keskeisimmät tulokset. Koulujen kyselyvastausten analysoinnin ja kehitysehdotusten tueksi tutkimusta varten suoritettiin teemahaastatteluja. Haastateltaviksi valittiin neljä henkilöä, joista jokainen edusti eri koulua. Haastateltavaksi suostui kolme opettajaa. Haastattelut suoritettiin yksilöhaastatteluina puhelimitse keväällä 2013.

6.1 Ympäristötoiminnan kartoitus kouluille -kysely

Koulut pääsevät vastaamaan kyselyyn Internetissä kyselykartoituksen sivustolla. Jokaiselle koululle on annettu tätä varten kirjautumistunnukset ja kysely on mahdollista täydentää osissa.

Kyselykartoitus (liite 1) on jaettu kahteen osioon. Kyselyn ensimmäisessä osassa tarkastellaan oppilaiden osallisuutta, yhteisöllisyyteen kasvattamista ja ympäristötoimien vastuunjakoja, jotka ovat oleellisia muun muassa toiminnan pitkäjänteisyyden ja vaikuttavuuden kannalta. Kyselyn toisessa osassa tarkastellaan koulun kestävän kehityksen toimia teemoittain.

Kysely koostuu toimenpiteistä, toisin sanoen eräänlaisista väittämistä, joihin voi vastata kyllä tai ei sen mukaan, toteutuuko esitetty toimenpide koulussa. Mitä enemmän kyllä-vastauksia tulee, sitä enemmän pisteitä koulu kerää ja sitä moniulotteisempaa toiminta koulussa on. Osioissa 1 ja 2 on yhteensä 11 eri aihealuetta:

Osio 1:

- *Oppilaiden osallisuus*
- *Yhteistyö ja vastuunjako koulun sisällä*
- *Tiedottaminen*
- *Yhteistyö koulun ulkopuolisten tahojen kanssa*
- *Arviointi*

Osio 2:

- *Jätteiden vähentäminen ja lajittelu*
- *Energia*
- *Vesi*
- *Liikkuminen*
- *Lähiympäristö*
- *Oppiminen*

Kaikkiin osa-alueisiin kuuluu kolmen tason väittämiä: perustason väittämiä, keskitason väittämiä ja korkean tason väittämiä. Koulu on saavuttanut tietyn tason, kun se on saavuttanut 85 prosenttia tason maksimipistemäärästä. Tasokohtaiset pistemäärät käyvät ilmi liitteestä 1.

Joihinkin aihealueisiin kuuluu tasokohtaisten väittämien lisäksi ekstraväittämiä, joista koulut voivat saada kokonaistasoa laskettaessa muita väittämiä korvaavia pisteitä. Jotta koulujen eri osa-alueiden toiminnasta saisi mahdollisimman selkeän kuvan, on tutkimuksessa jätetty ekstra-väittämät tarkastelun ulkopuolelle.

Koulut saavat tasotuloksen molemmista osiosta. Osioista 1 ja 2 saadut tasotulokset (pistemäärät) lasketaan yhteen, ja yhteispistemäärän perusteella koululle määräytyy kokonaistaso. Kaikissa Lahden kaupungin kouluissa tulisi saavuttaa kokonaistasotuloksena *Perustaso*. Se on asetettu lukuvuoden 2012–2013 tavoitteeksi. Jos koulun pisteet eivät riitä perustasoon, tulee kyselyn tulokseksi *Hylätty*. Perustasoa seuraava *Keskitaso* vaatii perustasoa enemmän perehtymistä kestävän kehityksen toimiin. *Korkea taso* on

puolestaan verrattavissa Vihreä lippu-ympäristöjärjestelmän vaatimuksiin. Kysely on tarkoitus toistaa vuodesta 2012 lähtien vuosittain, jotta koulujen ympäristötoiminnan tilaa voidaan seurata ja kehittää.

6.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen avulla pyritään luomaan kokonaiskuva Lahden peruskoulujen ympäristötoiminnan, kestävän kehityksen mukaisten toimien, laajuudesta. Tarkoituksena on löytää ympäristö- ja kestävän kehityksen mukaisen toiminnan niin sanotut kipukohtat, joissa toiminta kaipaisi vielä kehittämistä. Tarkoituksena on myös esittää kehitysehdotuksia ongelmakohtiin. Samalla saadaan kuva siitä, mitkä kyselyn osa-alueista ovat perusopetuksessa hyvällä mallilla.

Tutkimuskysymykset laadittiin yhdessä työn toimeksiantajan kanssa. Tutkimus pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: mikä on kestävän kehityksen tilanne Lahden alueen perusopetuksessa ja miten sen taso vastaa koululle asetettuja tavoitteita? Entä missä kestävän kehityksen teemassa on onnistuttu ja miksi? Missä osa-alueissa on eniten kehitettävää ja miten niitä voitaisiin käytännössä parantaa?

6.3 Tutkimusmenetelmät

Heikkilän (2010) mukaan tutkimusotteet voidaan jaotella kvantitatiivisiin eli määrällisiin ja kvalitatiivisiin eli laadullisiin tutkimusotteisiin. Tutkimuksissa voidaan hyödyntää kuitenkin myös molempia, sillä ne voivat täydentää toisiaan. (Heikkilä 2010, 16.) Tässä tutkimuksessa on kyse kokonaistutkimuksesta, jossa on sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia piirteitä. Aineistonkeruumenetelmänä voivat kysely ja haastattelu molemmat lukeutua joko määrälliseen tai laadulliseen tutkimukseen. Kuitenkin analyysimenetelmien valossa tässä tutkimuksessa kvantitatiivista otetta edustaa koulujen ympäristötoiminnan kartoitus -kysely ja sen analysointi, kun taas opettajille suoritettut teemahaastattelut kuuluvat kvalitatiivisen tutkimusotteen piiriin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 193; Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.)

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa perinteisesti käytetyistä tutkimusmenetelmistä yksi on survey-tutkimus (Hirsjärvi ym. 2010, 191). Survey-tutkimuksessa keskeinen aineistonkeruumenetelmä on kysely. Kyselyssä aineisto kerätään standardoidusti, mikä tarkoittaa sitä että kysymykset esitetään vastaajille täsmälleen samalla tavalla. Kysely voidaan toteuttaa posti- ja verkkokyselynä tai kontrolloituna kyselynä. (Hirsjärvi ym. 2010, 193,196.) Kyselytutkimuksen avulla voidaan kerätä laaja aineisto tehokkaasti, mitä pidetään yleisesti kyselytutkimuksen etuna. Haittoina puolestaan pidetään aineiston pinnallisuutta ja teoreettista vaatimattomuutta. Kyselyssä yksi suurimmista virheiden aiheuttajista on kysymysten muoto. Myös vastaajien suhtautuminen tutkimukseen, vastausvaihtoehtojen onnistuneisuus, vastaajien asiaan perehtyneisyys, lomakkeen laatimisen työläys ja vastausten kato ovat yleisiä kyselyn haittapuolia. (Hirsjärvi ym. 2010, 195.)

Haastattelun erityisominaisuus tiedonkeruumenetelmänä on sen joustavuus ja suora kielellinen vuorovaikutus tutkittavan kanssa (Hirsjärvi ym. 2010, 204). Haastattelussa voidaan säädellä aineiston keruuta ja mahdollisuuksia tulkita vastauksia on enemmän kuin esimerkiksi kyselyssä. Haastattelua voidaan käyttää selventämään saatavia vastauksia tai syventämään saatavia tietoja. Haastattelussa ratkaisevaa on se, miten haastatteli osaa tulkita vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2010, 206–207.) Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit on ennalta tiedossa. Tarkkaa kysymysten muotoa tai järjestystä ei kuitenkaan ole. Teemahaastattelua käytetään paljon kasvatusta ja yhteiskuntatieteissä, ja se on käyttökelpoinen niin kvalitatiivisen kuin kvantitatiivisenkin tutkimuksen menetelmänä. Sen avulla kerättävää aineistoa voidaan analysoida monin eri tavoin. (Hirsjärvi ym. 2010, 208.)

6.4 Tutkimusaineiston analysointi

Tutkimuksen määrällisen kyselyaineiston analysoinnissa käytettiin Excel-
taulukkolaskentaohjelmaa. Ohjelman funktioilla laskettiin koulujen eri aihealueista saamat pistemäärät, jonka jälkeen ohjelmalla määritettiin tilastollisista tunnusluvuista sijaintiluvut keskiarvo, moodi ja mediaani. Hajontaluvuista tarkasteltiin vaihteluväliä, keskihajontaa ja korrelaatiota. Aineistoa havainnollistettiin hajontakaavioilla sekä pylväs- ja piirakkakuviolla.

Keskihajonta lasketaan yhtälöllä

$$\sqrt{\frac{\sum(x-\bar{x})^2}{n}}$$

Yhtälössä x on otoksen keskiarvo ja n on otoksen suuruus. (Excel-
taulukkolaskentaohjelma 2007a.)

Kahden muuttujan välistä riippuvuutta mitataan tavallisesti Pearsonin korrelaatiokertoimella, joka mittaa lineaarisen riippuvuuden voimakkuutta. Korrelaatiokerroin vaihtelee $-1:n$ ja $1:n$ välillä siten, että kertoimen arvo 0 viittaa siihen, että lineaarista riippuvuutta ei ole. Mitä lähempänä kerroin on arvoa $+1$, sitä voimakkaampi positiivinen korrelaatio on kyseessä. Tämä tarkoittaa, että toisen muuttujan kasvaessa toinenkin muuttuja kasvaa. Vastaavasti kertoimen ollessa lähellä arvoa -1 , on muuttujien välillä negatiivinen korrelaatio, jolloin toisen muuttujan kasvaessa toinen muuttuja pienenee. Sitä, missä määrin muuttujat vaikuttavat toisiinsa, voidaan tarkastella selitysasteen avulla. Selitysaste saadaan selville korottamalla korrelaatiokertoimen arvo toiseen potenssiin. (Heikkilä 2010, 90–92.)

Korrelaatio lasketaan yhtälöllä

$$r = \frac{\sum(x-\bar{x})(y-\bar{y})}{\sqrt{\sum(x-\bar{x})^2 \sum(y-\bar{y})^2}}$$

Yhtälössä x ja y ovat otosten keskiarvot. (Excel-taulukkolaskentaohjelma 2007b.)

Laadullista aineistoa analysoitiin sisällön erittelyn ja teemoittelun, aineistolähtöisen sisällönanalyysin, avulla. Tähän sisältyi sekä kyselyaineisto että haastatteluista kerätty aineisto. Esimerkiksi kyselyn kysymyksiä on tarkasteltu tilastollisten tunnuslukujen lisäksi erittelemällä sisältöä, eli kuvaamalla kysymysten sisältöä kvantitatiivisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106.) Myös kyselyn väittämien sisältöä analysoitiin, jotta koulujen ympäristötoiminnasta saatiin mahdollisimman kattava kuva.

6.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa kiinnitetään huomiota tutkimuksen reliiaabeliuteen ja validiuteen. Reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta, eli siis tutkimuksen kykyä antaa tuloksia, jotka eivät ole sattumanvaraisia. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata sitä, mitä sen on tarkoitus mitata. (Hirsjärvi ym. 2010, 231.)

Tutkimus käsittelee syksyn 2012 tuloksia, jolloin koulut vastasivat kyselyyn ensimmäistä kertaa. On mahdollista että vastaukset eivät välttämättä kaikissa tapauksissa edusta asioiden todellista laitaa, sillä esimerkiksi kysymysten ymmärtämisessä tai vastaustyypleissä on voinut olla epäselvyyksiä. Tuloksien suhteen ei voida tietää, missä määrin kysymyksessä esitetty toiminta koululla toteutuu, ja kuinka laajalti kysymyksen taustaa on tarkasteltu ennen vastauksen antamista. Tämä voi johtaa pahimmassa tapauksessa vastauksiin, jotka ovat pinnallisia, eivät kuvasta todellisuutta ja vääristävät näin lopputulosta. Tilanne todennäköisesti muuttuu, kun kyselyyn saadaan jatkuvuutta kevään 2013 ja tulevien lukuvuosien vastauksista, ja jos vastauskäytäntöihin saadaan luotua yhteneväisyyttä. On myös huomattava, että asialla ei ole merkitystä koulukohtaisia tuloksia erikseen tarkastellessa, jolloin pääasiallinen tavoite on seurata kunkin koulun yksittäistä toimintaa ja sen kehittymistä.

Kyselyssä eri väittämistä saatava korkein mahdollinen pistemäärä vaihtelee. Myöskään tietyn aihealueen tietyn tason (perus-, keski- ja korkea taso) väittämistä saataville pistemäärille ei ole määritelty vähimmäismäärää, joka koulun tulisi aihealueen kyseisen tason väittämistä vähintään saada. Tästä syystä esimerkiksi perustason saavuttanut koulu voi periaatteessa tehdä paljon yhden aihealueen saralla, ja jättää jonkin toisen aihealueen vähemmälle huomiolle. Tätä todennäköisyyttä lisää se, että joissakin aihealueissa väittämien lukumäärä on tasolla paljon suurempi kuin muissa vastaavalla tasolla. Tämä voi johtaa siihen, että koulujen ympäristötoiminta ei kata kaikkia toiminnan aihealueita.

Verrattaessa kyselyn eri aihealueiden väittämistä saatavia pistemääriä tasojen saavuttamiseksi määriteltyihin vähimmäispistemääriin voidaan todeta, että joidenkin aihealueiden sivuuttaminen on mahdollista. Osiossa 1 voi perustason pistemäärän saavuttaa vaikka jokin yksittäinen aihealue jäisi täysin toteutumatta. Myös keskitasolla lähes kaikki aihealueet, *Oppilaiden osallisuus* -aihealuetta lukuun ottamatta, voivat jäädä yksittäisenä kokonaisuutena koulun toiminnan ulkopuolelle. Korkealla tasolla aihealueista *Arviointi*, *Tiedottaminen* ja *Oppilaiden osallisuus* ovat pistemääriltään sel-

laisia, että korkea taso voidaan saavuttaa, vaikka yksi aihealueista jäisi kokonaan koulussa täysin toteutumatta.

Osiassa 2 vastaava tilanne on perustasolla aihealueissa *Vesi*, *Liikkuminen*, *Lähiympäristö* ja *Oppiminen*. Keskitasolla aihealueet *Energia*, *Vesi*, *Liikkuminen*, *Lähiympäristö* ja *Oppiminen* ovat myös pistemääriltään sellaisia, että keskitaso voidaan saavuttaa, vaikka jokin niistä jäisi täysin huomiotta.

Mahdollisuus, että jokin osa-alue jää koulun toiminnassa kokonaan huomioimatta on todellisuudessa melko epätodennäköistä. Koulujen on helpompi kerätä tasoon tarvitsemansa pisteet useasta eri aihealueesta, kuin että se panostaisi huomattavasti vain tiettyihin aihealueisiin muiden kustannuksella. Tästä huolimatta mahdollisuus, että niin voi käydä, on tiedostettava.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että siinä on käytetty useampaa kuin yhtä tutkimusmenetelmää. Lisäksi tutkimusaineiston analysoinnissa on pyritty ottamaan kattavasti huomioon eri aihe-alueiden painotukset ja tuloksia on pyritty analysoimaan useasta näkökulmasta.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksen tarkoituksena on ensisijaisesti kartoittaa koulujen toiminnan jakautumista eri aihealueiden kesken. Kyselyaineiston tuloksista on laadittu toimeksiantajalle erillinen raportti. Raportin laajuuden vuoksi tässä työssä käsitellään kyselyn tuloksista vain merkittävimmät.

Tutkimusasetelman näkökulmasta merkittävimmät aihealueet ovat *Oppilaiden osallistaminen, Jätteiden vähentäminen ja lajittelu* sekä *Oppiminen*. Kokonaisuuden näkökulmasta *Oppilaiden osallisuus* on aihealue, joka kaipaa kehittämistä ja johon kehitystoimenpiteet on järkevää jatkossa keskittää. *Jätteiden kierrätys ja lajittelu* sekä *Oppiminen* edustavat puolestaan aihealueita, joiden osalta koulujen toiminta näyttää jo nyt lupaavalta.

7.1 Ympäristötoiminnan kartoitus kouluille -kyselyn keskeisimmät tulokset

Kartoituksen eri aihealueiden vertaaminen keskenään on haastavaa, sillä aihealueet ovat paikoin eriarvoisessa asemassa. Niiden sisältämien väittämien määrät vaihtelevat paikoitellen hyvinkin suuresti. Tämä johtaa siihen, että myös niistä saatavat pistemäärät vaihtelevat. Tästä syystä esimerkiksi *Jätteiden vähentäminen ja lajittelu* -aihealueesta on helpompi kerätä pisteitä kuin esimerkiksi *Liikkuminen*-aihealueesta. Näin ollen koulujen toiminta jätehuoltoon liittyen on todennäköisesti laajempaa kuin liikumisen suhteen. Prosentuaalisesti tarkasteltuna tilanne voi kuitenkin vaikuttaa päinvastaiselta.

Jos aihealueiden erilainen painotus on harkittua, esimerkiksi koulujen toteutuskyvyn mukaan, on asia ymmärrettävää. Ilmeisesti näin ei kuitenkaan kyselyn suhteen ole, ja tuloksia analysoidessa tämä on otettu huomioon. Jotta eri aihealueet voidaan laittaa paremmuusjärjestykseen koulujen toiminnan mukaan, on tarkastelussa otettava huomioon aihealueiden korkeimmat mahdolliset pistemäärät ja suhteutettava ne saavutettuihin pistemääriin. Vertailu aihealueiden kesken on tehtävä harkiten eri aihealueiden laajuudet huomioiden. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota aihealueiden väittämien sisältöön. Tässä raportissa osa-alueet on pyritty analysoimaan mahdollisimman tasavertaisina kokonaisuuksina.

Aihealueet, joilla koulujen ympäristötoiminta vaikutti toimivan parhaiten, ovat *Oppiminen, Liikkuminen* ja *Tiedottaminen* (taulukot 3 ja 4, s. 30). Myös *Lähiympäristö-, Energia- ja Jätteiden vähentäminen ja lajittelu* -aihealueet vaikuttavat toimivan hyvin, sillä niissä kaikissa useimmat koulut toteuttivat yli puolet toimenpiteistä (väittämistä). Näiden jälkeen sijoittuvat *Yhteistyö ja vastuunjako koulun sisällä* ja *Yhteistyö koulun ulkopuolisten tahojen kanssa*. Kehittämistoimia kaipaaviksi aihealueiksi nousivat erityisesti *Arviointi, Oppilaiden osallisuus* ja *Vesi*. Esimerkiksi *Oppilaiden osallisuus* -aihealueen toteutuvien toimenpiteiden, joita yli puolet kouluista kertoi tekevänsä, osuus kaikista aihealueen väittämistä oli vain 21 prosenttia.

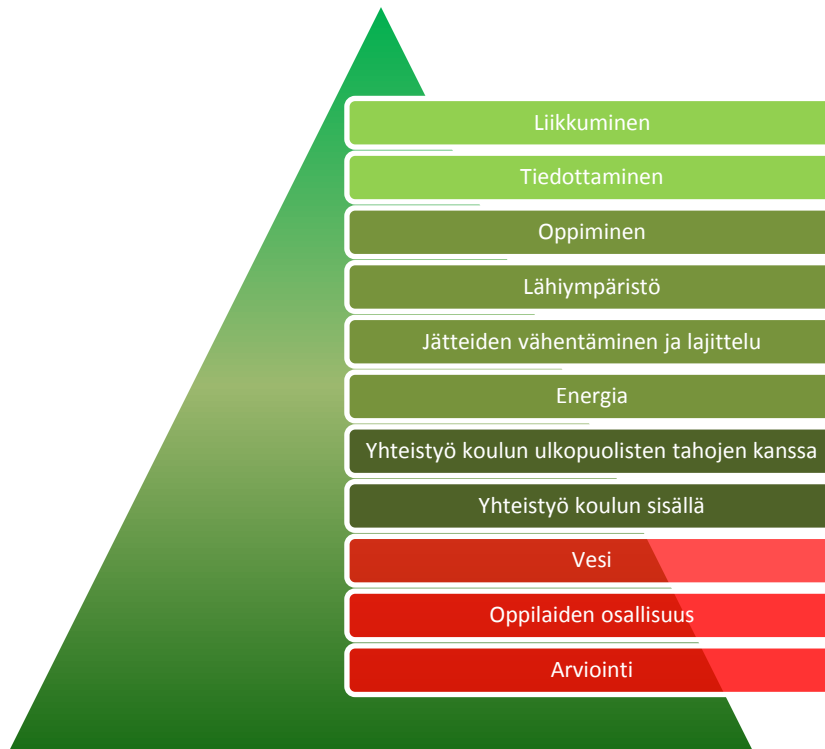
Taulukko 3. Koulujen vastausten tunnusluvut kyselyn osiosta 1

Aihealue	Kokonaispisteet/ Väittämien lkm	Koulujen pistemäärien ka/kh	Moodi	Mediaani
<i>Oppilaiden osallisuus</i>	24/14	7,50/4,73	6	6,5
<i>Yhteistyö ja vastuunjako koulun sisällä</i>	27/14	12,77/5,6	11	11
<i>Tiedottaminen</i>	15/12	8,41/3,45	8	8
<i>Yhteistyö koulun ulkopuolisten tahojen kanssa</i>	27/12	10,59/6,44	14	10,5
<i>Arviointi</i>	23/10	6,41/5,26	3	5

Taulukko 4. Koulujen vastausten tunnusluvut kyselyn osiosta 2

Aihealue	Kokonaispisteet/ Väittämien lkm	Koulujen pistemäärien ka/kh	Moodi	Mediaani
<i>Jätteiden vähentäminen ja lajittelu</i>	49/31	22,77/6,27	19	21,5
<i>Energia</i>	34/22	15,91/6,51	15	15
<i>Vesi</i>	29/18	10,45/5,92	8	8
<i>Liikkuminen</i>	18/11	12,45/2,64	11	12
<i>Lähiympäristö</i>	34/17	19,14/6,20	21	20
<i>Oppiminen</i>	32/16	22,91/6,06	29	23

Kaikki aihealueet on esitetty kuviossa 7. Kuvio kuvaa suuntaa antavasti, missä aihealueessa koulujen ympäristötoiminta on parhaimmillaan ja missä puolestaan löytyy eniten kehitettävää.

Kuvio 7. Suuntaa antava kuvio koulujen ympäristötoiminnasta eri osa-alueilla (sis. perus-, keski- ja korkean tason toimenpiteet). Kyselyn vastausten valossa eniten kehittämistä kaipaavat aihealueet *Arviointi*, *Oppilaiden osallisuus* ja *Vesi*.

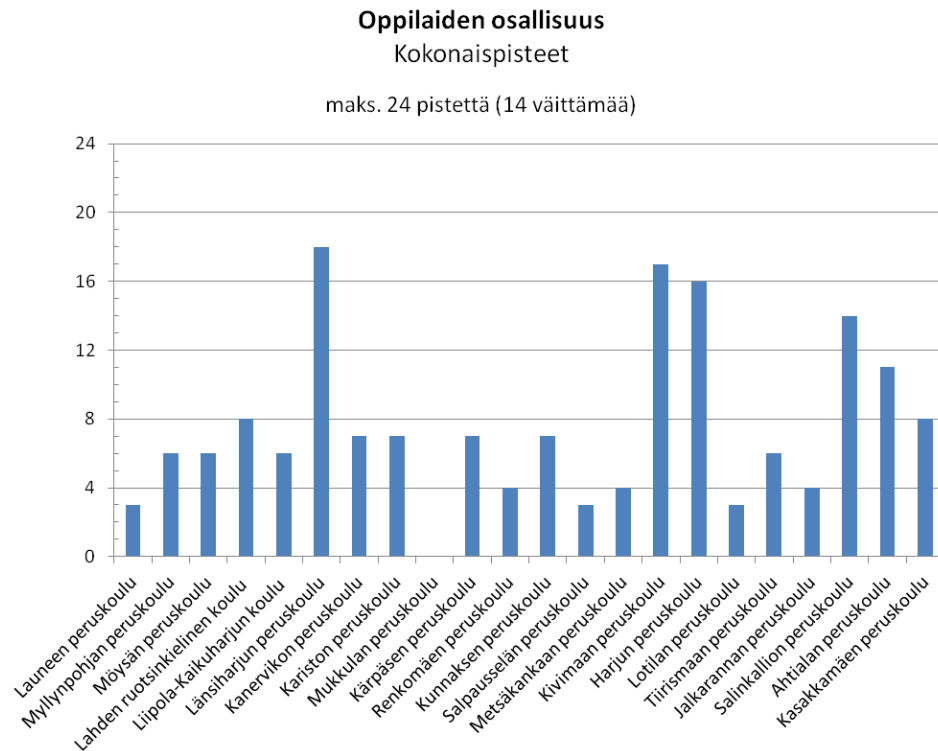
Kuviossa 8 on nähtävissä koulujen saavuttamat kokonaistasot (kyselyn osion 1 ja osion 2 tulokset yhteensä) syksyllä 2012. Lukuvuodelle asetettuun tavoitteeseen pääsi jo syksyllä yhteensä 12 koulua.

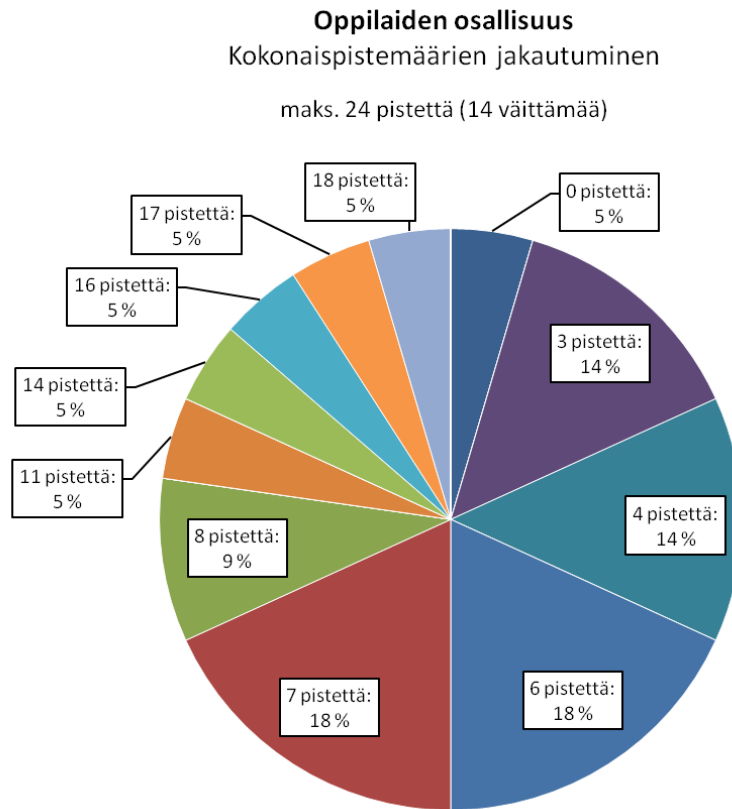
Kuvio 8. Koulujen ympäristötoiminnan kokonaistasotulokset syksyllä 2012.

7.1.1 Oppilaiden osallisuus

Oppilaiden osallisuus -aihealueesta on mahdollista saada yhteensä 24 pistettä. Pisteet jakautuvat siten, että perustason väittämistä on mahdollista saada maksimissaan kolme (3) pistettä, keskitason väittämistä 13 ja korkeasta puolestaan kahdeksan (8) pistettä. *Oppilaiden osallisuus* -aihealueessa koulujen pisteiden keskiarvo oli 7,50. Kuvioista 9 ja 10 (s. 33) on nähtävissä, että suurin osa kouluista (83 %) sai alle puolet pisteistä. Vastaajien pistemäärät vaihtelivat välillä 0–18 pistettä.

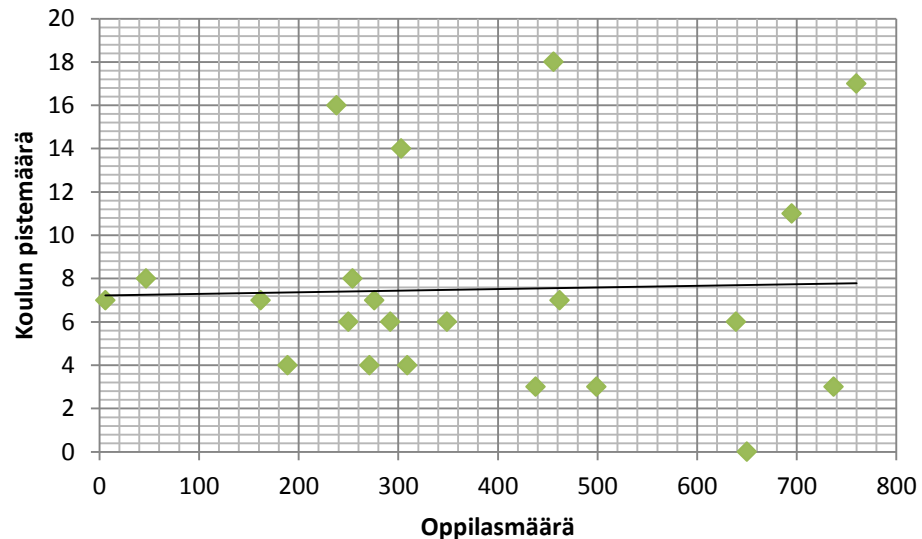

Kuvio 9. *Oppilaiden osallisuus*: Koulujen kokonaispisteet perus-, keski- ja korkean tason väittämistä

Kuvio 10. *Oppilaiden osallisuus*: Koulujen saamien kokonaispistemäärien jakautuminen

Koulujen *Oppilaiden osallisuus* -aihealueesta saatujen pistemäärien riippuvuutta koulun oppilasmäärään on kuvattu kuviossa 11 (s. 34). Korrelaatiokerroin on 0,0337. Korrelaatiota ei ole havaittavissa. Selitysaste on 0,0011. Näin ollen koulun oppilasmäärä selittää koulun oppilaiden osallistamiseen liittyvistä vaihteluista 0,11 prosenttia. On huomioitava, että tulos voi olla sattumaa perusjoukon pienen koon vuoksi. Kyselyn vastaukset eivät myöskään välttämättä edusta täysin kattavasti kaikkea koulun oppilaiden osallistamiseen liittyvää toimintaa, joten koulun oppilaiden osallistamisen ja koulun oppilasmäärän välisestä suhteesta ei voida vetää suoria johtopäätöksiä.

Kuvio 11. *Oppilaiden osallisuus* -aihealueesta saattujen pistemäärien suhde koulun oppilasmäärään. Korrelaatiokerroin on 0,0337.

Perustaso

Oppilaiden osallisuus -aihealueessa perustason väittämiä on yhteensä kolme. Väittämien aiheina ovat oppilaiden osallistuminen jätteiden lajitteluun ja jätteiden tyhjennykseen luokista sekä luokkien järjestäjien huolehtiminen energiansäästötoimista, muun muassa valojen ja tietokoneiden sammutuksesta. Lähes puolet vastaajista sai perustason väittämistä kaksi (2) pistettä, kun korkein mahdollinen pistemäärä on kolme (3) pistettä. Vastanneiden pistemäärien keskiarvo on 1,86.

Suurin osa vastanneista, yhteensä 21 koulua, vastasi myöntävästi väittämään ”Oppilaat lajittelevat jätteet luokissa.” Vähiten pisteitä keräsi väite ”Luokkien järjestäjät huolehtivat valojen sammuttamisesta, tietokoneen sulkemisesta ynnä muista energiansäästötoimista.”, johon vastasi myöntävästi vain seitsemän koulua.

Keskitaso

Keskitason väittämiä on yhteensä seitsemän. Korkein mahdollinen pistemäärä on 13 pistettä. Tähän ei kuitenkaan yltänyt yksikään vastanneista, vaan korkein saatu pistemäärä on 11 pistettä, johon ylsi kaksi koulua (9 % vastanneista). Pistemäärien keskiarvo on 4,00 pistettä ja yleisin saavutettu pistemäärä 2 pistettä (41 % vastanneista).

Suurin osa vastaajista, yhteensä 19 koulua, vastasi myöntävästi väittämään ”Oppilaat osallistuvat lähiympäristönsä, esim. koulun pihan suunnitteluun, siistimiseen ja viihtyisyyden parantamiseen.”. Vähiten myöntäviä vastauksia sai väite ”Oppilaat seuraavat koulun vedenkulutusta”, johon vastasi myöntävästi ainoastaan yksi koulu.

Korkea taso

Oppilaiden osallisuus -aihealueen korkean tason väittämiä on yhteensä neljä, joista saatava maksimipistemäärä on kahdeksan (8) pistettä. Yli puolet (55 %) kouluista sai osiosta nolla (0) pistettä. Toiseksi suurimman joukon muodostivat kaksi (2) pistettä saaneet koulut, joita oli 23 prosenttia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että noin viidennes vastanneista kouluista vastasi yhteen väittämään myöntävästi, saaden kaksi pistettä. Koulujen saavuttama keskiarvo korkean tason väittämissä oli 1,64 pistettä.

Väittämistä eniten pisteitä keräsi väite ”Ympäristötoiminta tarjoaa oppilaille aitoja osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia.”, johon vastasi myöntävästi kahdeksan koulua. Toisena seurasi väite ”Vähintään 70 % koulun oppilaista osallistuu ympäristötoimiin arkipäivän toimijoina ja tapahtumien osanottajina.”, jota kertoi noudattavansa seitsemän koulua. Ilmeisesti kovin monessa koulussa ei kuitenkaan ole oppilasvoittoista ympäristöraatia, sillä väite ”Koulussa on ympäristöraati, jonka jäsenistä vähintään 2/3 on oppilaita.” keräsi puolestaan vain yhden kyllä-vastauksen.

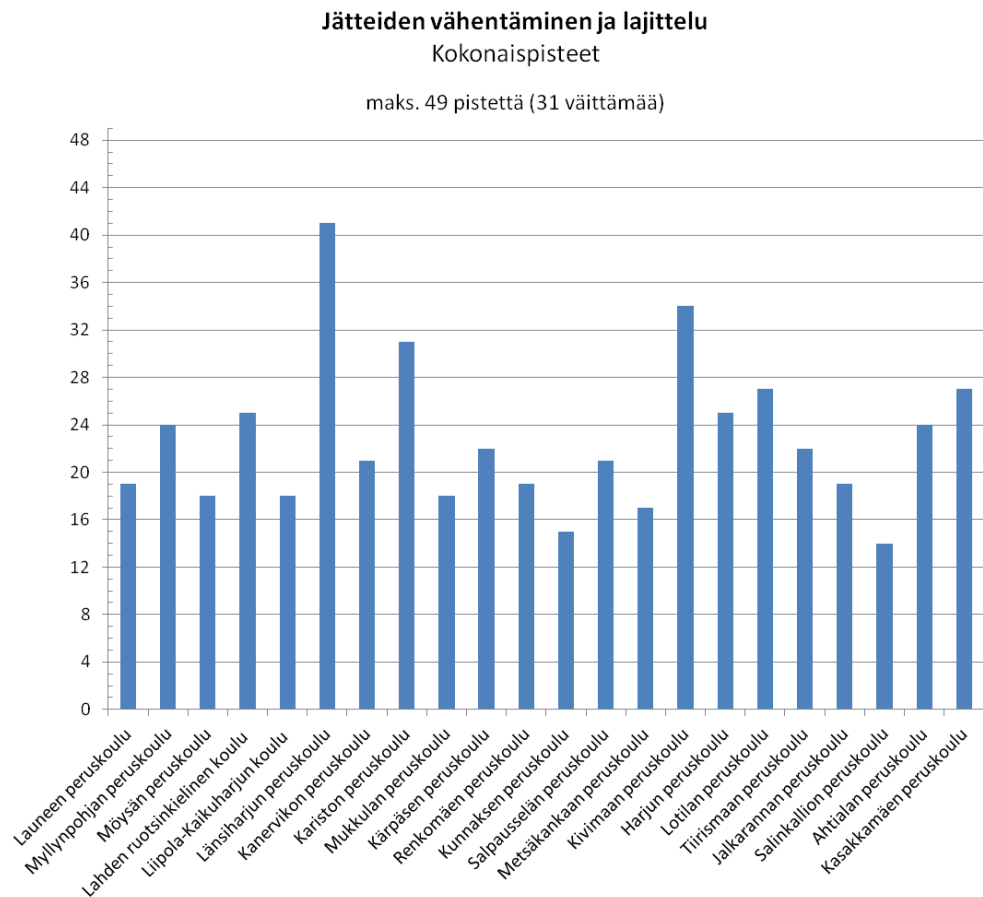
Toimenpiteet, joita alle puolet kouluista vastasi tekevänsä, ovat seuraavat

- ”Luokkien järjestäjät huolehtivat valojen sammuttamisesta, tietokoneen sulkemisesta ynnä muista energiansäästötoimista.”
- ”Koululla on oppilaista koostuva ympäristöryhmä tai oppilaat ovat mukana koulun ympäristöryhmässä.”
- ”Oppilaat osallistuvat koulun ympäristöteeman- ja toimien suunnitteluun.”
- ”Oppilaat ovat mukana järjestämässä koulun ympäristöteemapäivää.”
- ”Oppilaat seuraavat koulun energiankulutusta.”
- ”Oppilaat seuraavat koulun vedenkulutusta.”
- ”Oppilaat seuraavat koulussa syntyvän jätteen määrää.”
- ”Koulussa on ympäristöraati, jonka jäsenistä vähintään 2/3 on oppilaita.”
- ”Ympäristötoiminta tarjoaa oppilaille aitoja osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia.”
- ”Vähintään 10 % koulun oppilaista osallistuu aktiivisesti ympäristötoimiin, esimerkiksi ympäristöraadin jäsenenä, luokkien ympäristövastaavina, ympäristökartoituksen tekijöinä tai tempausten suunnittelijoina.”
- ”Vähintään 70 % koulun oppilaista osallistuu ympäristötoimiin arkipäivän toimijoina ja tapahtumien osanottajina.”

Nämä väittämät vastaavat noin 79 prosenttia kaikista *Oppilaiden osallisuus* -aihealueen väittämistä.

7.1.2 Jätteiden vähentäminen ja lajittelu

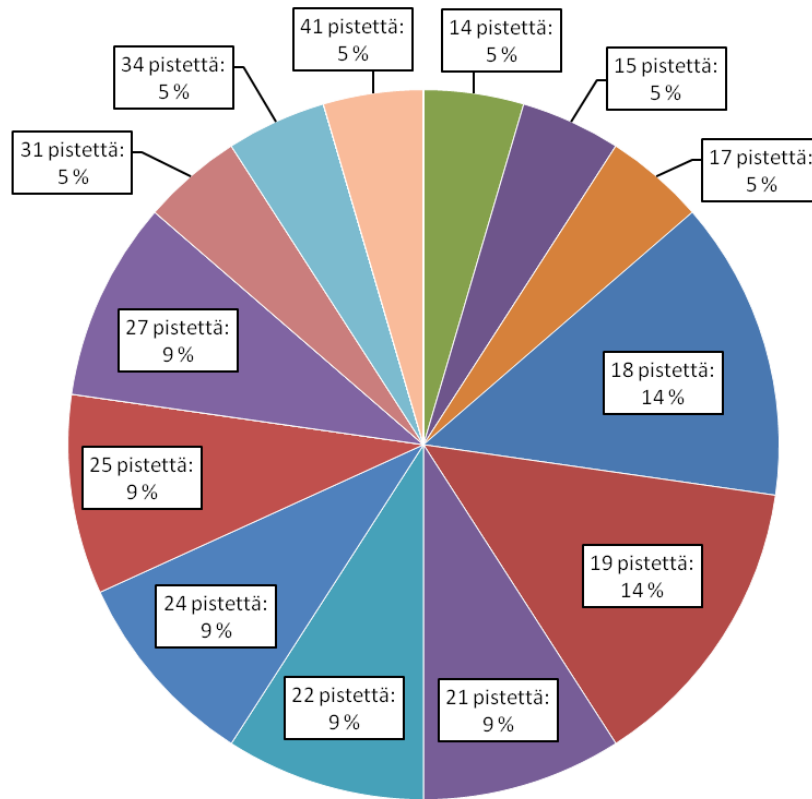
Jätteiden vähentäminen ja lajittelu -aihealueen väittämistä on mahdollista saada yhteensä 49 pistettä. Perustason väittämien osuus on 20 pistettä, keskitason väittämien osuus 13 pistettä ja korkean tason väittämien osuus 16 pistettä. Koulujen saama keskiarvo oli 22,77 pistettä. Alin saatu pistemäärä oli 14 pistettä ja korkein 41 pistettä, kuten kuviosta 12 käy ilmi. Yhteensä 33 prosenttia sai yli puolet kokonaispistemäärästä (kuvio 13, s. 37).

Kuvio 12. *Jätteiden vähentäminen ja lajittelu*: Koulujen kokonaispisteet perus-, keski- ja korkean tason väittämistä

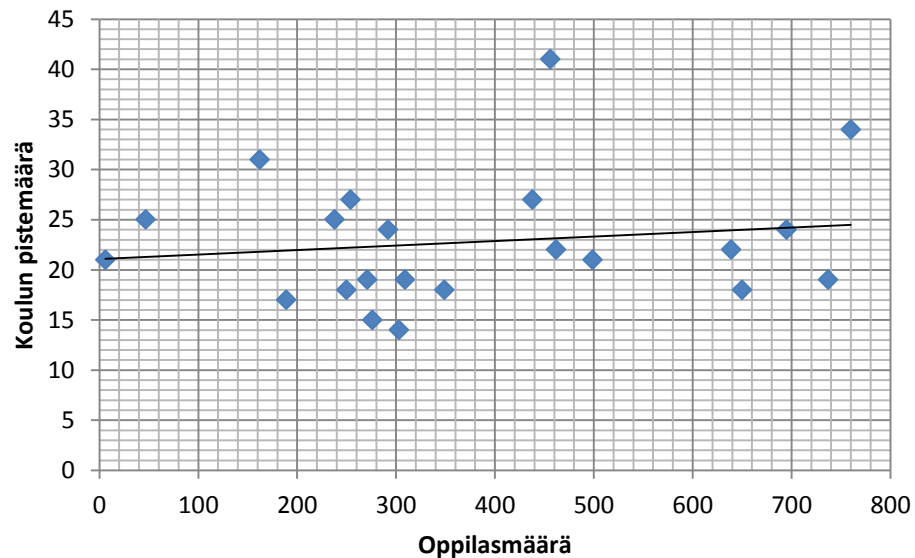
Jätteiden vähentäminen ja lajittelu
Kokonaispistemäärien jakautuminen

maks. 49 pistettä (31 väittämää)

Kuvio 13. *Jätteiden vähentäminen ja lajittelu*: Koulujen saamien kokonaispistemäärien jakautuminen

Kuviossa 14 on tarkasteltu koulun oppilasmäärän vaikutusta jätteiden käsittelyyn. Korrelaatiokerroin on 0,1512. Merkittävää korrelaatiota ei ole havaittavissa. Selitysasteeksi muodostuu 0,0229. Oppilasmäärän vaihtelut selittävät siis 2,29 prosenttia koulun jätteiden vähentämiseen ja kierrättämiseen liittyvistä vaihteluista. Tulokseen vaikuttavat paitsi perusjoukon pieni koko, myös kyselyn suuntaa antava luonne. Tulos voi siis olla sattumaa.

Kuvio 14. Oppilasmäärän suhde koulun *Jätteiden vähentäminen ja lajittelu* -aihealueesta saatuun pistemäärään. Korrelaatiokerroin on 0,1512.

Perustaso

Perustasoon kuuluu 18 eri väittämää, joiden yhteenlaskettu pistemäärä on 20 pistettä. Kaikki koulut saivat yli puolet tason kokonaispistemäärästä ja 82 prosenttia sai vähintään 16 pistettä. Pistemäärien keskiarvoksi muodostuu 16,82 pistettä.

Kaikki 22 koulua olivat vastanneet seuraaviin väitteisiin myöntävästi: ”Koulussa lajitellaan erikseen paperi.”, ”Luokissa on lajitteluastiat.”, ”Vaaralliset jätteet toimitetaan vaarallisen jätteen keräykseen.”, ”Oppilaita opastetaan kalusteista ja muusta yhteisestä omaisuudesta huolehtimiseen.” ja ”Koululla korjataan rikki menneitä välineitä ja tavaroita.”

Sen sijaan parantaa voidaan uusien työntekijöiden perehdytyksessä ja opettajien kopiointikäytännöissä, sillä väittämät ”Opettajat kopioivat pääasiassa vain kaksipuolisesti.” ja ”Uudet työntekijät ja sijaiset perehdytetään jäteasioihin.” keräsivät vähiten pisteitä. Vain seitsemän koulua vastasi opettajien kopioivan pääasiallisesti kaksipuolisesti ja kahdeksan kertoi että uudet työntekijät perehdytetään jäteasioihin.

Keskitaso

Keskitason väittämiä on seitsemän. Niistä saatava korkein mahdollinen pistemäärä on 13 pistettä. Korkeimmat pistemäärät ovat kahdeksan (8) pistettä ja siihen on yltänyt kolme koulua (14 %). Koulujen pistemäärien kes-

kiarvo on vain 3,96 pistettä. Yhteensä 86 prosenttia vastanneista kouluista on saanut alle puolet kokonaispistemäärästä.

Eniten kyllä-vastauksia keräsi väittämä ”Koulussa lajitellaan erikseen metalli.”. Yhteensä 14 koulua vastasi että heidän koulussansa lajitellaan metallijäte erikseen. Lasi kerätään erikseen 12:sta koulussa. Lisäksi 13 koulua vastasi että heidän oppilaansa osallistuvat lajitteluun ja lajitteluastioiden tyhjentämiseen.

Vähiten pisteitä saatiin väittämistä, jotka koskivat koulujen osallistumista Petra-jätevertailuun, johon osallistuu vain yksi koulu, ja syntyvän jätteen määrän seuraamista jätelajeittain, jota kolme koulua kertoi seuraavansa.

Korkea taso

Jätteiden vähentäminen ja lajittelu -aihealueen korkean tason väittämiä on yhteensä kuusi ja niiden yhteispisteet ovat 16 pistettä. Useimpiin väittämiin on vastattu kielteisesti. Koulujen pistemäärien keskiarvo on vain 2,00 pistettä. Reilusti yli puolet, 68 prosenttia, ei ole saanut tasosta lainkaan pisteitä.

Eniten kyllä-vastauksia sai väite ”Jätteiden vähentämiseen liittyviä tietoja, taitoja ja asenteita selvitetään alkukartoituksen yhteydessä.”, joka keräsi yhteensä viisi myöntävää vastausta. Seuraavaksi eniten (neljä myöntävää vastausta) keräsi väite ”Ympäristöraati ohjaa jätteiden lajitteluja ja koko koulu osallistuu toimintaan.”. Loput väittämät saivat kukin vain kaksi myöntävää vastausta.

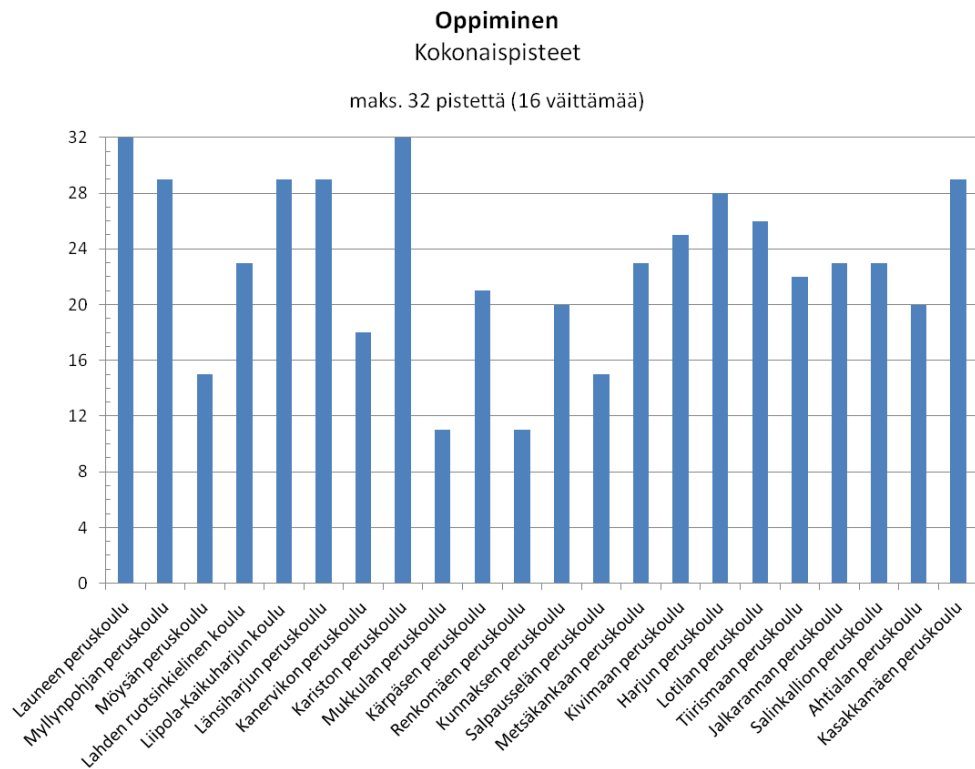
Toimenpiteet, joita alle puolet kouluista vastasi tekevänsä, ovat seuraavat

- ”Opettajat kopioivat pääasiassa vain kaksipuolisesti.”
- ”Uudet työntekijät ja sijaiset perehdytetään jätetasioihin.”
- ”Koululla on käytössä kestävien hankintojen ohjeet.”
- ”Syntyvän jätteen määrää seurataan jätelajeittain.”
- ”Tilakeskusta tiedotetaan jätetasioden vajaakäytöstä tai harvemman tyhjennysvälin tarpeesta.”
- ”Koulu on mukana Petra-jätevertailussa.”
- ”Lukuvuoden alussa tehdään jättekartoitus, jossa asetetaan tavoitteet jätteiden määrän vähentämiseksi.”
- ”Jätteiden vähentämiseen liittyviä tietoja, taitoja ja asenteita selvitetään alkukartoituksen yhteydessä.”
- ”Jätteiden vähentämiseksi on tehty toimintasuunnitelma, johon on kirjattu kartoituksen tulokset, asetetut tavoitteet, sekä keinot, joilla tavoitteisiin päästään.”
- ”Kartoitus on toistettu lukuvuoden päätteeksi.”
- ”Syntyvän jätteen määrä mitataan esimerkiksi viikoittain, ennen jätetasioden tyhjennystä.”
- ”Ympäristöraati ohjaa jätteiden lajitteluja ja koko koulu osallistuu toimintaan.”

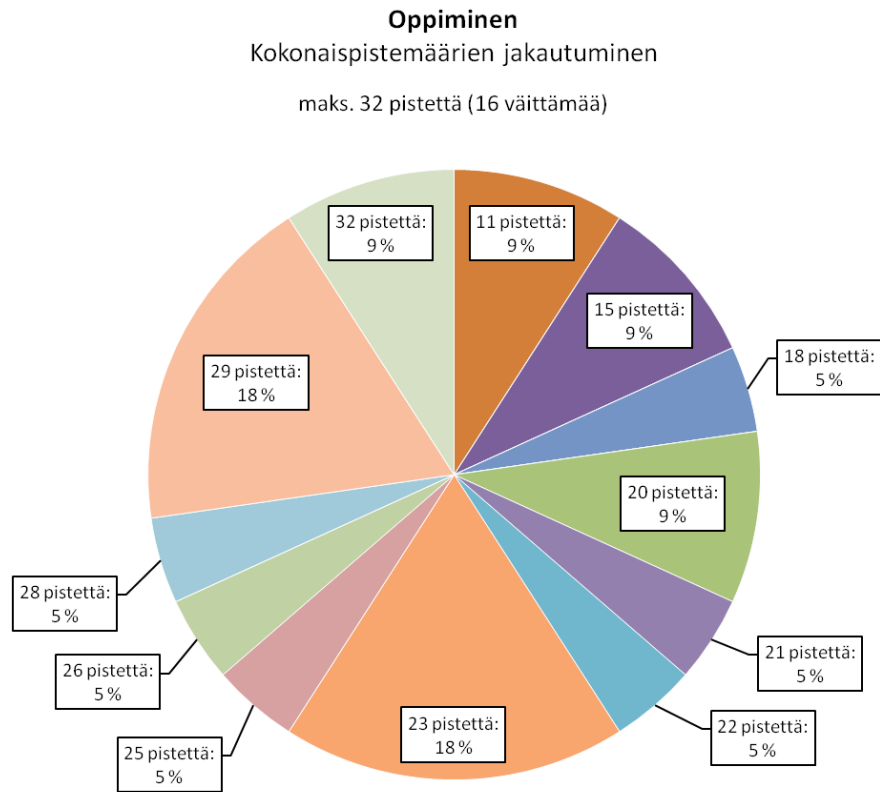
Nämä väittämät vastaavat noin 39 prosenttia kaikista *Jätteiden vähentäminen ja lajittelu* -aihealueen väittämistä.

7.1.3 Oppiminen

Oppiminen-aihealueesta on mahdollista saada korkeintaan 32 pistettä. Pisteet jakautuvat siten, että perustason väittämistä on mahdollista saada kolme (3) pistettä, keskitason väittämistä 15 pistettä ja korkean tason väittämistä 14 pistettä. Koulujen kokonaispistemäärät sijoituivat välille 11–32. Kaksi koulua sai kokonaispisteistä täydet pisteet, kuten kuviosta 15 käy ilmi, ja vain neljäsosa sai alle puolet pisteistä (kuvio 16, s. 41). Koulujen kokonaispisteiden keskiarvoksi saatiin 22,91 pistettä.

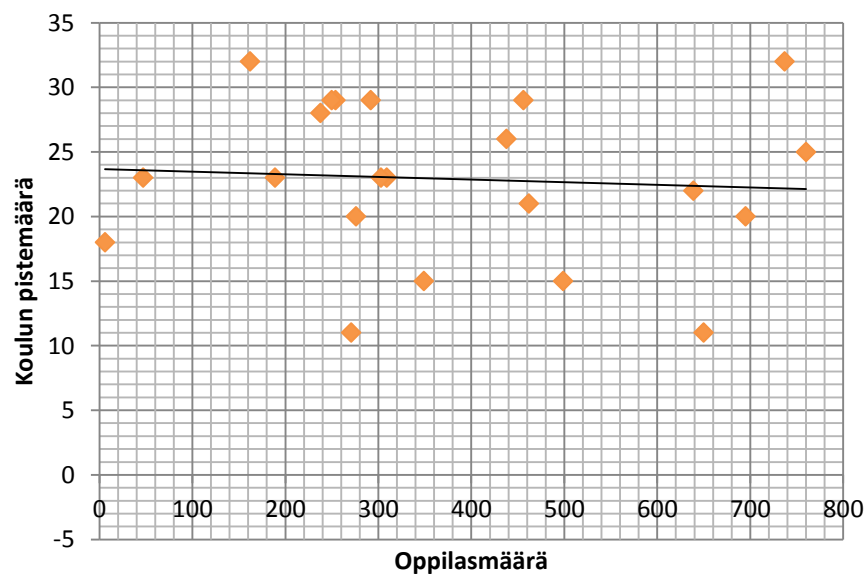

Kuvio 15. *Oppiminen*: Koulujen kokonaispisteet perus-, keski- ja korkean tason väittämistä

Kuvio 16. *Oppiminen*: Koulujen saamien kokonaispistemäärien jakautuminen

Kuviossa 17 on selvitetty koulun oppilasmäärän ja *Oppiminen*-aihealueesta saatujen pistemäärien välistä suhdetta. Korrelaatiokerroin on $-0,0701$. Korrelaatiota ei ole havaittavissa. Selityskerroin on $0,0049$ eli koulun oppilasmäärän vaihteluilla voidaan selittää $0,49$ prosenttia oppimisen vaihteluista. Koska perusjoukko on pieni ja kyselyn vastaukset ovat suuntaa antavia, on tulos todennäköisesti sattumaa.

Kuvio 17. Oppilasmäärän suhde koulun *Oppiminen*-aihealueesta saatuun pistemäärään. Korrelaatiokerroin $-0,0701$.

Perustaso

Perustason väittämiä on yhteensä vain kaksi, ja niistä voi saada maksimissaan kolme (3) pistettä. Suurin osa kouluista (73 %) sai täydet pisteet. Pistemäärien keskiarvoksi muodostuu 2,55. Yhteensä 19 koulua kertoi, että heillä kehitetään ympäristökasvatusta joissakin oppiaineissa. Toinen väite ”Koulussa järjestetään ympäristöaiheisia teemapäiviä ja koulu osallistuu ympäristöviikkoon.” sai myös kannatusta, sillä 18 koulua vastasi väitteeseen myöntävästi.

Keskitaso

Keskitason väittämiä on yhdeksän ja niistä voi saada yhteensä 15 pistettä. Koulujen pistemäärien keskiarvo on 11,77. Väittämiin ”Ympäristökasvatusta näkyy koulun opetussuunnitelmassa.” ja ”Oppilaita opastetaan kirjaston ja kirpputorin käyttöön.” vastasivat kaikki koulut myöntävästi. Lähes kaikki koulut vastasivat kyllä myös muihin väittämiin. Ainoastaan väite ”Henkilökunta saa ympäristökoulutusta vuosittain.” poikkesi huomattavasti muista, sillä se sai vain viisi myöntävää vastausta. Tämän perusteella 17:ssä koulussa henkilökunta ei saa vuosittain ympäristökoulutusta.

Korkea taso

Korkean tason väittämiä on *Oppiminen*-aihealueessa yhteensä viisi ja koulujen on mahdollista saada niistä korkeintaan 14 pistettä. Pistemäärien keskiarvoksi muodostui 8,59. Suurin osa, 21 koulua, vastasi, että heillä käytetään retkiä, teemapäiviä, tapahtumia, tempauksia, vierailukäyntejä ja asiantuntijavierailuja tuomaan vaihtelua koulun arkeen. Myös väite ”Ympäristökasvatusta kehitetään jatkuvasti.” keräsi pisteitä, sillä siihen vastasi myöntävästi 17 koulua. Sen sijaan vähiten pisteitä saatiin väitteestä ”Opetussuunnitelmassa painotetaan ympäristökasvatuksellisia tavoitteita.”, johon vastasi myöntävästi vain seitsemän koulua.

Toimenpiteet, joita alle puolet kouluista vastasi tekevänsä, ovat seuraavat

- ”Henkilökunta saa ympäristökoulutusta vuosittain.”
- ”Opetussuunnitelmassa painotetaan ympäristökasvatuksellisia tavoitteita.”

Nämä väittämät vastaavat noin 13 prosenttia kaikista *Oppiminen*-aihealueen väittämistä.

7.2 Opettajien haastatteluiden tulokset

Tutkimuksessa lähetettiin haastattelupyyntö neljälle kyselyyn vastanneelle koululle. Haastatteluun suostui kolme kyselyyn vastannutta opettajaa. Haastateltavat valittiin harkinnanvaraisesti syksyn kyselytulosten perusteella siten, että haastateltavat edustivat pisteytykseltään eritasoisia kouluja.

Teemahaastattelut suoritettiin huhtikuun ja toukokuun vaihteessa 2013. Haastattelut suoritettiin puhelimitse ja niiden kesto oli noin 40–60 minuuttia. Haastattelujen keskeiset tulokset keskittyivät teemahaastattelun rungon (liite 2) mukaisiin aiheisiin. Niitä ovat kyselyn rakenne ja tarkasteltavat aihealueet *Oppilaiden osallistaminen, Jätteiden vähentäminen ja lajittelu ja Oppiminen*. Lisäksi kerrottiin miten koululla hoidetaan kestävän kehityksen asiat ja kenelle niiden hoitaminen kuuluu, millainen ilmapiiri koululla on kestävään kehitykseen suhtautumisessa ja miten toimintaa voitaisiin kehittää.

Kestävä kehitys tunnutaan tiedostavan kouluilla hyvin. Niin kutsutut ”keke”-asiat ovat toimintaa, johon koulut pyrkivät panostamaan entistä enemmän. Toiminta vaikuttaa perustuvan pitkälti henkilökunnasta ja oppilasta koostuviin ympäristötiimeihin, joiden toiminnasta vastaavat kestävästä kehityksestä jo ennestään innostuneet henkilöt. Kouluilla suhtaudutaan kestävään kehitykseen yleisellä tasolla positiivisesti tai neutraalisti, eikä se vaikuta olevan pakon sanelemaa. Mahdollinen lisätyön määrä opettajille nousi kuitenkin haastatteluissa esille.

Oppilaiden mukaan saamisessa avainasiaksi koetaan kestävästä kehityksestä innostuneiden oppilaiden osallistaminen toimintaan. Myös koulun muun henkilöstön osallistamisen tärkeys nousi esiin. Lisäksi todettiin, että vanhemmilla oppilailla kurssimuotoinen lähestyminen on kestävä kehityksen integroimisen ohella toimiva kokonaisuus. Se antaa mahdollisuuden syventää aihetta ja luo pohjan johon peilata kestävä kehityksen toimia jatkossa muiden asiayhteyksien kautta.

Koulun ulkopuolisten toimijoiden tarjoama koulutus koetaan yleisesti hyödylliseksi. Koulut hyödyntävät mielellään oppitunneilla vierailijoita, mutta niiden ajoittaminen asian muun käsittelyn yhteyteen voi kuitenkin olla haastavaa.

Hyvin harvalla koululla on käytössä kouluille suunnattu ympäristöjärjestelmä. Myöskään koulukohtaista kestävä kehityksen ohjelmaa ei ole vielä kaikilla. Syitä ympäristöjärjestelmän, esimerkiksi Vihreän lipun, puuttumiseen ovat mahdollinen lisätyön määrä ja se, että järjestelmän tuomat edut voidaan saavuttaa ilman ohjelmaan liittymistä. Materiaalia on jaossa muutenkin ja lisäksi koetaan, että kestävä kehityksen ohjaaminen ympäristöjärjestelmän kautta ei välttämättä palvele alkuperäistä tarkoitusta saada kestävä kehitys aidosti osaksi koulun toimintakulttuuria. Kestävä kehityksen pitäisi lähteä koulun toiminnasta itsestään, eikä olla ulkoisen järjestelmän sanelemaa toimintaa. Myös järjestelmän vaatima rahoitus nousi yhdeksi esteeksi ohjelmaan liittymiselle.

Ympäristötoiminnan kartoitus kouluille -kysely koetaan jo itsessään hyvänä apuvälineenä koulun ympäristö- ja kestävän kehityksen mukaisessa toiminnassa. Kyselyyn vastataan eri tavoin, mutta useimmissa sen hoitaa ympäristötiimin tai -ryhmän vastaava, joka konsultoi täyttämässä muita opettajia ja rehtoria.

Kyselyssä koetaan olevan myös muutamia epäkohtia. Kyselyn vastaamiseen kaivataan tarkempaa ohjeistusta. Lisäksi kyselyssä koettiin harmilliseksi se, että osa kysymyksistä on suunnattu selkeästi vain alakouluille, jolloin vastaaminen yläkouluilla on ongelmallista. Vastaavasti jotkin kysymyksistä on suunnattu vain yläkouluille, mikä vaikeuttaa alakoulujen vastaamista kyselyyn. Myös vastausten tarkentamisen mahdollisuutta kaivataan.

Aihealueiden suhteen selvisi, että jätteiden vähentämisen ja kierrätyksen tärkeys tunnustetaan hyvin. Usein ympäristö- ja kestävän kehityksen yhteydessä ekologinen ulottuvuus vaikuttaakin olevan se, mihin toiminta helposti keskittyy. Oppilaiden osallistamista tapahtuu myös erityisesti jäte-teen yhteydessä, sillä oppilaat osallistuvat usein kierrättämiseen ja erilaisiin teemapäiviin tai -viikkoihin, joiden aiheena ovat jäte- tai vaihtoehtoisesti energia-asiat.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSEHDOTUKSET

Ympäristöasiat ja kestävä kehitys tiedostetaan Lahden alueen perusopetuksessa kokonaisuudessaan hyvin ja kestävä kehitys, ”keke”, on teemana tuttu. Varsinaiset ympäristötoimet ja kestävä kehitys koulun toiminnassa vaikuttavat kuitenkin perustuvan asiasta kiinnostuneiden henkilöiden toimintaan ja heidän jaksamiseensa. Kestävän kehityksen ulottuvuuksista korostuu erityisesti ekologinen kestävyys, jolla on yhä suuri rooli koulujen näkyvässä ympäristötoiminnassa. Tästä huolimatta myös sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus on huomioitu ja toimintaa on myös niiden saralla, mutta se on hienovaraisempaa ja usein integroitu taitavasti muihin aiheisiin. Tästä syystä vaikuttaa siltä, että suurimman roolin kestävä kehityksen moniulotteisessa kokonaisuudessa saa kouluilla yhä ekologinen kestävyys. Taloudellinen kestävyys on jäänyt kyselyssä vähemmälle tarkastelulle, joten sen tasosta koulujen toiminnassa ei voida tehdä suoria johtopäätöksiä.

Lahdessa kouluille asettavat tavoitteita pääasiassa perusopetuksen opetus suunnitelman perusteet ja Lahden kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma. Tämän lisäksi koulujen kestävä kehityksen mukaista toimintaa ohjaavat Lahden kaupungin strategia 2025, Lahden kestävä kehityksen ohjelma ja kansalliset strategiat.

Tavoitteet toteutuvat pääasiassa hyvin. Lähtökohdat tavoitteiden saavuttamiselle ovat hyvät, ja muun muassa osallisuuteen tähtäävää toimintaa on havaittavissa oppilaskuntien toiminnan ja Lahden kaupungin lasten ja nuorten kuulemiseksi luodun toimintamallin kautta. Kansallisissa strategioissa ja Lahden kaupungin kestävä kehityksen ohjelmassa esitetty ympäristöjärjestelmien laajempi käyttö olisi puolestaan tavoite, johon voidaan vielä tulevaisuudessa panostaa enemmän.

Tutkimuksen näkökulmasta koulujen ympäristötoiminnan aihealueet, jotka toimivat hyvin, ovat *Oppiminen*, *Liikkuminen* ja *Tiedottaminen*. Todennäköisesti tämä johtuu siitä, että kyseiset aihealueet ovat jo lähtökohtaisesti olennainen osa koulun toimintaa ja tavoitteita. *Jätteiden vähentäminen ja lajittelu* -aihealueen suhteen koulujen toiminta on keskimäärin hyvin laajaa, sillä siitä saadut pistemäärät olivat pääasiallisesti hyvin korkeita, vaikka täysiä kokonaispisteitä eivät koulut aihealueesta saaneetkaan.

Kyselyn tuloksista on nähtävissä, että aihealueista erityisesti *Oppilaiden osallisuus*, *Arviointi* ja *Vesi* kaipaavat kehittämistä. Tätä tukee se, että oppilaiden osallisuutta koskevia väittämiä löytyi myös muiden osa-alueiden väittämistä, ja että niihin oli usein vastattu kieltävästi. Tämän perusteella oppilaiden osallisuutta parantamalla voidaan kehittää samalla myös koulun muuta ympäristötoimintaa ja kestävä kehityksen tasoa. Tästä syystä se on otettu tässä tutkimuksessa erityisen tarkastelun kohteeksi.

Parhain hyöty saadaan, kun jatkossa panostetaan oppilaiden ja muiden sidosryhmien osallistamiseen. Osallistamisen kautta voidaan samalla kehittää myös jotakin muuta aihealuetta (oppilaat osallistuvat esimerkiksi teemaviikkoon erilaisin tempauksin, jolloin myös itse tema tulee käsitellyä).

Lahdessa on hyvät lähtökohdat oppilaiden osallistumiseen ja sen parantamiseen. Osallistamista voidaan lisätä panostamalla entistä enemmän oppilaskuntiin ja niiden toiminnan tukemiseen, osallistumista tukevien työtapojen valintaan (opettajat) ja huomioimalla osallistumisen koulun toimintakulttuurissa. Toimintakulttuuria kehittämällä voidaan saada myös muu henkilöstö mukaan toimintaan, sillä tällä hetkellä sen eteenpäin vieminen vaikuttaa perustuvan kestävästä kehityksestä jo valmiiksi kiinnostuneiden varaan. Koulun koko henkilöstö, myös eri yritysten kautta koululla työskentelevät henkilöt, pitäisi pyrkiä osallistamaan koulun toimintaan tiiviimmin. Toimintakulttuuria voidaan kehittää luokkien välistä yhteistyötä parantamalla ja esimerkiksi erilaisten teemapäivien, kerhojen ja tapahtumien kautta. Toimintakulttuurin luomisessa tulee kuitenkin muistaa tähdätä pysyvään, jokapäiväisistä asioista lähtevään kestävästä kehityksestä ajavaan toimintaan.

Muita esiin nousevia kehitysehdotuksia ovat henkilöstön kouluttaminen, erityisesti uuden henkilöstön kouluttamiseen panostaminen, ja kestävä kehityksen tiedon ja ideoiden vaihtoon keskittyvän keskustelukanavan luominen. Koulujen kestävä kehityksen ohjelmien laatiminen sekä ulkoisten tunnusten ja sertifikaattien käyttöönotto on myös yksi kehoitusehdotuksista, sillä niistä on apua kestävä kehityksen toimien viemisessä käytäntöön. Lisäksi kansalliset ja paikalliset linjaukset tukevat niiden käyttöönottoa.

Myös kyselyä kehittämällä voidaan koulujen kestävä kehityksen tasoa jatkossa parantaa. Kyselyä voidaan kehittää muun muassa yhdenvertaistamalla kyselyn aihealueiden kokoa (väittämien määrää) ja korostamalla osioiden 1 ja 2 erillisiä tuloksia kokonaistason sijaan. Lisäksi vastausten tarkennusmahdollisuus ja palautteen antaminen on tärkeää. Vastausten luotettavuutta voidaan parantaa esimerkiksi ohjeistuksella, joka määrittelee perusteet sille, että väittämään voi vastata myöntävästi. Esimerkiksi siten, että ”Opettaja kopioivat pääasiassa kaksipuolisesti” -väittämään voi vastata ”kyllä”, jos 70 prosenttia opettajista kopioi kaksipuolisesti.

Kyselyn luotettavuutta voidaan kehittää myös vastaustapoja yhtenäistämällä. Vastaustapaa voidaan yhtenäistää esimerkiksi siten, että koulussa jokainen opettaja täyttää kyselyn, jonka jälkeen vastauksista tehdään yhteenveto enemmistön vastausten mukaan, josta muodostuu koulun lopulliset kyselyvastaukset. Ainakin yksi vastanneista kouluista vastaa kyselyyn esitetyllä tavalla.

On kuitenkin huomattava, että kyselyn pääasiallinen tavoite ei ole koulujen, tai edes aihealueiden, keskinäinen vertailu, vaan koulukohtaisen ympäristötoiminnan laajuuden ja kehityksen tarkastelu. Loppujen lopuksi suurin merkitys kyselykartoituksen tuloksilla on kouluille itselleen. Suurin hyöty on, että koulu pystyy itse seuraamaan omaa kehitystään. Siinä suh-

teessa, koska koulun vastaustapa ja kysymysten ymmärtäminen on koulun tiedossa ja vastaustapa yhtenäinen, vastaustavan yhtenäistämiseksi ei ole tarvetta. Koulu voi hyödyntää kyselytuloksiaan laajasti ja suunnitella niiden perusteella koulukohtaisia jatkotoimenpiteitä. Voidaan kuitenkin ajatella koulujen hyötyvän kyselyn luotettavuuden kehittämistä, sillä silloin koulut saavat omasta toiminnastaan tarkempaa tietoa ja vastaukset vastaavat paremmin todellisuutta.

Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistus, jonka mukainen opetus alkaa syksyllä 2016 ja jonka on suunniteltu huomioivan kestävä kehityksen kokonaisuuden entistä paremmin, on Lahden perusopetuksen kestävä kehityksen tason kehittämiseksi loistava tilaisuus. Myös Vihreä lippu -ohjelman uusi teema Terve elämä voi olla mielenkiintoinen tilaisuus panostaa kestävä kehityksen sosiaaliseen ja kulttuuriseen ulottuvuuteen. Uudistukset ovat merkki siitä, että ympäristö- ja kestävä kehityksen mukainen kasvatusta ovat edelleen tärkeitä, ja että niiden roolia on edelleen tarpeen vahvistaa myös perusopetuksessa.

9 OMAN OPPIMISPROSESSIN ARVIOINTI

Tutkimuksen tekeminen on ollut antoisa ja mielenkiintoinen kokemus. Oma oppiminen on kokenut suuria muutoksia, uutta tietoa ja taitoa on kerääntynyt matkan varrella paljon. Tutkimusprosessin aikana huomasin, että aikataulutuksen tärkeyttä ei voi liikaa korostaa. Tutkimuksen tekemiseen olisi pitänyt varata enemmän aikaa niin omalle työtahdille kuin myös ennalta arvaamattomille muuttujille. Tässä tutkimuksessa sen roolin sai tutkimuslupa, joka huomattiin hankkia hieman myöhässä.

Kaiken kaikkiaan olen tutkimuksen myötä oppinut valtavasti aineiston analysoimisesta, siihen liittyvistä menetelmistä ja siitä, kuinka tärkeää on miettiä etukäteen, miten jonkin tekemänsä aineiston aikoo analysoida. Myös kysely tutkimusmenetelmänä on tullut tutuksi, vaikka en sellaista tämän tutkimuksen yhteydessä itse tehnytään. Olen tutustunut luonnollisesti myös muihin, laadullisiin, tutkimusmenetelmiin ja niiden analysointiin. Kokonaisuutta tarkastellessa huomaa, että opinnäytetyön myötä on tutustunut tutkimuksen tekoon aivan uudella, laajalla ja kokonaisvaltaisella tavalla. Tutkimuksen rajaamisen ja lopullisen aiheen myötä myös koulujen ympäristötoiminta, ympäristökasvatus ja kestävä kehityksen mukainen kasvatus ovat tulleet entistä tutummiksi käsitteiksi, mikä palvelut omaa kiinnostustani ympäristökasvatusta kohtaan.

LÄHTEET

Cantell H. 2003. Osallisuus ja kontekstuaalisuus ympäristökasvatuksen uusissa toimintaympäristöissä. Teoksessa Mietola R. & Outinen H. (toim.) Kulttuurit, erilaisuus ja kohtaamiset. Helsinki: Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos, 496–504.

Cantell H. & Kaikkonen S. 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Cantell H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 63–64.

Excel-taulukkolaskentaohjelma 2007a. KESKIHAJONTAP-funktio. Ohje. Viitattu 3.6.2013.

Excel-taulukkolaskentaohjelma 2007b. PEARSON-funktio. Ohje. Viitattu 3.6.2013.

Heikkilä, T. 2010. Tilastollinen tutkimus. 7.–8. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Helsinki: Tammi.

Kestävää kehitystä edistävän koulutuksen työryhmä 2006. Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa. Baltic 21E -ohjelman ja toimeenpano sekä kansallinen strategia YK:n kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä (2005–2014) varten. Opetusministeriön ryhmätyömuistioita ja selvityksiä 2006:6. Viitattu 20.5.2013. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm_9_tr06.pdf?lang=fi

Kiiski A. 2013. Marja-Leena Loukola: ”Ympäristökasvatus takaisin kouluhin!”. Verkkolehti 1/2013. Viitattu 23.5.2013. <http://www.ymparistokasvatuspaivat.fi/leht-1-13/408-ymp-tak-koul>

Koski-Lammi T. & Savolainen L. 2008. Teorioita. Ympäristökasvatus. Helsingin yliopisto. Viitattu 23.5.2013. <http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/ymparistokasvatuksen-teorioita/>

Koskinen S. 2010. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina – Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 98. Helsinki: Hakapaino Oy.

Koskinen S. 2004. Osallisuushankkeet. Teoksessa Cantell H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 138–139.

Loukola M-L. 2007. Kestävän elämäntavan oppiminen. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Lahden kaupunki 2011a. Lahden kaupungin esi- ja perusopetuksen ope-
tussuunnitelma 2011. Viitattu 27.5.2013.

[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/9FA2DD48A5F6918BC2257A9B0024D569/\\$file/LAHTI_Esi-%20ja%20perusopetuksen OPS_FINAL.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/9FA2DD48A5F6918BC2257A9B0024D569/$file/LAHTI_Esi-%20ja%20perusopetuksen OPS_FINAL.pdf)

Lahden kaupunki 2011b. Lahden kaupungin strategia 2025. Viitattu 27.5.2013.

[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/64D261C1C96A7094C225789D002242D2/\\$file/strategia2025.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/64D261C1C96A7094C225789D002242D2/$file/strategia2025.pdf)

Lahden kaupunki 2011c. Lahden kestävän kehityksen ohjelma. Viitattu 27.5.2013.

[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/F6DD01B5CE3150D9C2257893003F773E/\\$file/Lahden_kestavan_kehityksen_ohjelma.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/F6DD01B5CE3150D9C2257893003F773E/$file/Lahden_kestavan_kehityksen_ohjelma.pdf)

Lahden kaupunki 2004. Lahden kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma 2004. Viitattu 27.5.2013.

[http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/0725D5A914108D50C225791F002D6877/\\$file/OPS2004_p%C3%A4ivitetty041011_mava.pdf](http://www.lahti.fi/www/images.nsf/files/0725D5A914108D50C225791F002D6877/$file/OPS2004_p%C3%A4ivitetty041011_mava.pdf)

Lahden kaupunki n.d.a Asuminen ja ympäristö. Viitattu 25.3.2013.

<http://www.lahti.fi/www/cms.nsf/pages/534A4856ACC08048C225757C003302DC?opendocument>

Lahden kaupunki n.d.b Ympäristönsuojelu Lahden seudulla: Lahti – Hollola – Nastola. Viitattu 25.3.2013.

<http://www.lahti.fi/www/cms.nsf/pages/A4FB83AAFD45DA3BC2256EFB00332335>

Lahden kaupunki n.d.c Ympäristöneuvonta. Viitattu 25.3.2013.

<http://www.lahti.fi/www/cms.nsf/pages/7BC3BA8E77372A0FC225741200483ABD>

OKKA-säätiö n.d.a. Tervetuloa tutustumaan säätiön toimintaan. Viitattu 13.5.2013. <http://www.okka-saatio.com/index.php>

OKKA-säätiö n.d.b. Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi. Viitattu 14.5.2013. http://www.okka-saatio.com/kestavan_kehityksen_sertifiointi.php

OKKA-säätiö n.d.c. Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi. Viitattu 14.5.2013. <http://www.koulujaymparisto.fi/index.php?id=1>

OKKA-säätiö n.d.d. Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi. Sertifikaatin hakeminen. Viitattu 15.5.2013.

<http://www.koulujaymparisto.fi/sivu.php?id=25000>

Opetushallitus 2004. Opetussuunnitelman laatiminen. Opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 26.5.2013.

http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf

Opetushallitus 2010a. Opetussuunnitelmien perusteet. Viitattu 17.4.2013.
http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/aihekokonaisuudet/kestava_kehitys/opetussuunnitelmien_perusteet

Opetushallitus 2011. Kestävä kehitys. Viitattu 21.5.2013.
<http://www.edu.fi/teemat/keke/>

Opetushallitus 2010b. Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategiat. Viitattu 27.5.2013.
http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/aihekokonaisuudet/kestava_kehitys/strategiat

Opetushallitus 2013. OPS 2016 – Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen. Viitattu 6.6.2013.
<http://www.oph.fi/ops2016>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Hallitus päätti perusopetuksen tuntijaosta. Tiedote. Viitattu 26.5.2013.
http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2012/06/VN_tuntijako.html

Sieppi P. 2012. Ympäristöneuvontapäällikkö. Lahden seudun ympäristöpalvelut. Tiedonanto 2012.

Suomen kestävän kehityksen toimikunnan asettama strategiaryhmä 2006. Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. Kansallinen kestävä kehityksen strategia. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2006. Viitattu 24.4.2013.
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=53983&lan=fi>

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura 2012. Mitä ympäristökasvatus on?. Viitattu 20.5.2013. <http://www.ymparistokasvatus.fi/mita-ymparistokasvatus-on>

Suomen ympäristöopisto 2013a. Monta polkua, sama suunta: kohti kestävä elämää. Koulutusaineisto. Viitattu 6.5.2013.
http://static.ecome.fi/upload/1498/montapolkuasamasuunta_taustaaineisto_0.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uud. laitos. Helsinki: Tammi.

Tuominen, A. 2013. Millaista on terve elämä?. Verkkolehti 2/2013. Viitattu 27.5.2013. <http://www.ymparistokasvatus.fi/ykverkkolehti22013/435-wwwymparistokasvatusfilehti-millaistaonterveelama>

Töpfer, K. 2013. Towards a sustainable world system. Kestävä kehitys – tulevaisuuden suunta vai kaiku menneisyydestä?. Helsinki. 29.4.2013. Suomen luonnonsuojeluliitto. Seminaarin muistiinpanot.

Ulkoasianministeriö 2013. Kestävä kehitys Suomen ulkopolitiikassa. Viitattu 2.5.2013.

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=32099&contentlan=1&culture=fi-FI#painopisteet>

Ullah, F. 2013. Global sustainable development now – an insider insight into global developments on the United Nations level. Kestävä kehitys – tulevaisuuden suunta vai kaiku menneisyydestä?. Helsinki. 29.4.2013. Suomen luonnonsuojeluliitto. Seminaarin muistiinpanot.

United Nations 1987. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. UN Documents. Gathering a body of global agreements. Viitattu 2.5.2013. <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

Vihreä lippu 2012a. Mikä on Vihreä lippu?. Viitattu 10.5.2013. <http://www.vihrealippu.fi/vl/mika>

Vihreä lippu 2012b. Eco-Schools. Viitattu 10.5.2013. <http://www.vihrealippu.fi/vl/mika/eco-schools>

Vihreä lippu 2012c. Vihreä lippu -projektin vaiheet. Viitattu 10.5.2013. <http://www.vihrealippu.fi/vl/mika/projektinvaiheet>

Wolff L-A. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Cantell H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 18–29.

Ympäristöministeriö 2013. Kestävä kehitys. Viitattu 2.5.2013. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=4259&lan=fi>

Ympäristöministeriö 2012. Mitä on kestävä kehitys. Viitattu 2.5.2012. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=280280#a0>

YMPÄRISTÖTOIMINNAN KARTOITUS KOULUILLE OSA 1

Liite: SÄKE - sähköinen kyselysovellus kestävän kehityksen työhön
Lahden seudun ympäristöpalvelut

**YMPÄRISTÖTOIMINNAN KARTOITUS KOULUILLE osa 1,
osallisuus, yhteistyö, arviointi**

Lahti

KOULUN NIMI: _____

KARTOITUSPÄIVÄMÄÄRÄ JA -VUOSI: _____

KARTOITUKSEEN VASTAAJA JA LISÄTIETOJEN ANTAJA:

Johdanto

Kestävän kehityksen ohjelmaa suunniteltaessa ja arvioitaessa tehdään vuosittain alku- ja loppukartoitukset. Kopio Lahden kaupungin koulujen kartoituksista lähetetään perusopetuksen kestävä kehityksen koordinaattorille. Kartoituksiin voi käyttää tätä lomaketta.

Toiminnan pitkäjänteisyyden ja vaikuttavuuden kannalta on oleellista pohtia muun muassa oppilaiden osallisuutta, yhteisöllisyyden kasvattamista ja ympäristötoimien vastuunjakoa. Nämä asiat on käsitelty kartoituslomakkeen osassa 1. Kartoituslomakkeen osassa 2 tarkastellaan koulun kestävä kehityksen toimia teemoittain.

Tällä lomakkeella on väittämiä, joihin voi vastata KYLLÄ tai EI laittamalla rastin kyseiseen taulukon ruutuun. Mitä enemmän KYLLÄ-vastauksia tulee, sitä moniulotteisempaa toiminta koulussa on. Kysymykset on jaettu aihealueittain.

Väittämät on jaettu kolmelle eri tasolle. *Perustaso* tulisi saavuttaa kaikissa Lahden kaupungin kouluissa. *Keskitaso* vaatii enemmän perehtymistä kestävä kehityksen toimiin ja *korkea taso* vastaa Vihreä lippu-ohjelman tasoa. Kartoituslomakkeen lopussa on koontitaulukko ja tasoarvioinnin ohjeet.

OPPILAIKEN OSALLISUUS

TOIMENPIDE	KYLLÄ	EI	KYLLÄ- VAST. PISTEET
Perustaso			yht. 3
Oppilaat lajittelevat jätteet luokissa.			1
Oppilaat osallistuvat jätteiden tyhjennykseen luokista.			1
Luokkien järjestäjät huolehtivat valojen sammuttamisesta, tietokoneen sulkemisesta ynnä muista energiansäästötoimista.			1
Keskitaso			yht. 13
Koululla on oppilaista koostuva ympäristöryhmä tai oppilaat ovat mukana koulun ympäristöryhmässä.			2
Oppilaat osallistuvat koulun ympäristöteeman- ja toimien suunnitteluun.			2
Oppilaat ovat mukana järjestämässä koulun ympäristöteemapäivää.			1
Oppilaat seuraavat koulun energiankulutusta.			2
Oppilaat seuraavat koulun vedenkulutusta.			2
Oppilaat seuraavat koulussa syntyvän jätteen määrää.			2
Oppilaat osallistuvat lähiympäristönsä, esim. koulun pihan suunnitteluun, siistimiseen ja viihtyisyyden parantamiseen.			2
Korkea taso			yht. 8
Koulussa on ympäristöraati, jonka jäsenistä vähintään 2/3 on oppilaita.			2
Ympäristötoiminta tarjoaa oppilaille aitoja osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia.			2
Vähintään 10% koulun oppilaista osallistuu aktiivisesti ympäristötoimiin, esimerkiksi ympäristöraadin jäsenenä, luokkien ympäristövastaavina, ympäristökartoituksen tekijöinä tai tempausten suunnittelijoina			2
Vähintään 70% koulun oppilaista osallistuu ympäristötoimiin arkipäivän toimijoina ja tapahtumien osanottajina			2
OPPILAIKEN OSALLISUUS- osion pisteet yhteensä			24

YHTEISTYÖ JA VASTUUNJAKO KOULUN SISÄLLÄ

TOIMENPIDE	KYLLÄ	EI	KYLLÄ- VAST. PISTEET
Perustaso			yht. 4
Koulun johto on sitoutunut ympäristötoimintaan.			2
Ympäristötoimien vastuunjako on määritelty.			1
Koululla on nimetty ympäristövastaava.			1
Keskitaso			yht. 8
Koululla on ympäristöryhmä.			2
Koulun ympäristöryhmään kuuluu oppilaiden ja opettajien lisäksi muuta henkilökuntaa.			2
Jokaiselle ympäristötoimelle on nimetty erikseen vastuuhenkilö.			2
Rehtori osallistuu koulun ympäristötoimintaan ja tukee sitä.			2
Korkea taso			yht. 15
Koululla on ympäristöasioista vastaava henkilökunnan tiimi.			2
Tiimi huolehtii opetussuunnitelman kestävän kehityksen tavoitteiden näkymisestä ympäristötoiminnassa.			2
Henkilökunnan tiimi tukee oppilaista koostuvaa ympäristöraatia sen toiminnassa.			2
Ainakin osa tiimin jäsenistä on mukana ympäristöraadissa.			2
Lapset ja aikuiset ovat raadissa tasa-arvoisia jäseniä ja jokainen on mukana oman kypsyyssasteensa edellyttämällä tavalla.			2
Koko henkilökunta on tietoinen ympäristötoiminnasta ja sen tavoitteista sekä sitoutunut toimintaan.			2
Johto ja valtaosa henkilökunnasta on sitoutuneita ympäristötoimintaan.			3
Ekstra			yht. 3
Ympäristövastaava saa ympäristötoiminnalle palkallista suunnittelu-aikaa (esim. YT-aikaa).			3
YHTEISTYÖ JA VASTUUNJAKO KOULUN SISÄLLÄ - osion pisteet yhteensä			30

TIEDOTTAMINEN

TOIMENPIDE	KYLLÄ	EI	KYLLÄ-VAST. PISTEET
Perustaso			yht. 2
Ympäristöasioista puhutaan opettajankokouksissa.			1
Ympäristöasioista tiedotetaan opettajanhuoneen ilmoitustaululla.			1
Keskitaso ja korkea taso			yht. 13
Aamunavauksissa puhutaan ympäristöasioista useamman kerran vuodessa.			1
Koulussa järjestetään teemapäiviä luonto- ja ympäristöasioista.			2
Koulu osallistuu nuukuusviikkoon, energiansäästöviikkoon tai johonkin muuhun ympäristöaiheiseen teemaviikkoon.			2
Opettajat tiedottavat oppilaille aktiivisesti ympäristöasioista.			1
Koulun uudet oppilaat perehdytetään koulun ympäristötoimiin.			1
Opettajien lisäksi koulun muu henkilökunta (siistijät, keittäjät jne.) on tietoinen koulun ympäristötoimista.			1
Vanhemmille on tiedotettu koulun ympäristökäytännöistä.			1
Uudet työntekijät ja sijaiset perehdytetään ympäristöasioihin.			1
Ympäristömyönteiset toimintatavat on kirjattu kaikkien nähtäville yhteisiin tiloihin			1
Lukuvuoden aikana jokainen seuraa ja raportoi ympäristötavoitteiden toteutumisesta omalla vastualueellaan.			2
TIEDOTTAMINEN -osion pisteet yhteensä			15

YHTEISTYÖ KOULUN ULKOPUOLISTEN TAHOJEN KANSSA

TOIMENPIDE	KYLLÄ	EI	KYLLÄ- VAST. PISTEET
Perustaso			yht. 3
Koulu tekee yhteistyötä ulkopuolisten tahojen kanssa ympäristöasioissa.			2
Koulu osallistuu ympäristöviikkoon.			1
Keskitaso			yht. 10
Oppilaiden vanhemmat (esimerkiksi vanhempainyhdistys) osallistuvat koulun ympäristötoimiin.			2
Koululla käy ulkopuolisia ympäristöasiantuntijoita, esimerkiksi ympäristöviranomaisia tai ympäristöjärjestöjen edustajia vuosittain.			2
Koulu tekee yhteistyötä Lahden seudun ympäristöneuvonnan kanssa.			1
Koulu tekee yhteistyötä muiden koulujen kanssa ympäristöasioissa.			2
Koulu on osallistunut ympäristöaiheiseen projektiin yhteistyössä eri tahojen kanssa.			3
Korkea taso			yht. 14
Yhteistyötahot, jotka soveltuvat valittuun ympäristötoiminnan teemaan, on kartoitettu.			2
Potentiaalisiiin yhteistyökumppaneihin on otettu aktiivisesti yhteyttä.			3
Ulkopuolinen asiantuntija on vierailut koululla kertomassa teeman mukaisesta ympäristötoiminnasta.			2
Koulusta tehdään retkiä esimerkiksi jätevedenpuhdistuslaitokselle, kaatopaikalle tai muihin mielenkiintoisiin ympäristö- tai luontokohteisiin, joissa saa asiantuntevaa opastusta.			3
Koulussa tehdyistä ympäristökartoitusten tuloksista, esimerkiksi vesistön tilan seurannasta on tiedotettu ympäristöviranomaisia.			4
Ekstra			yht. 11
Koulu on saanut tunnustusta ympäristötoiminnastaan, esimerkiksi palkinnon ympäristöaiheisessa kilpailussa.			4
Vanhempainyhdistys rahoittaa koulun ympäristötoimia.			3
Koulu on saanut avustusta ulkopuolisilta tahoilta ympäristöasioiden eteenpäin viemiseksi.			4
YHTEISTYÖ KOULUN ULKOPUOLISTEN TAHOJEN KANSSA-osion pisteet yhteensä			38

ARVIOINTI

TOIMENPIDE	KYLLÄ	EI	KYLLÄ-VAST. PISTEET
Perustaso			yht. 5
Koulun ympäristötoimet kartoitetaan lukuvuoden alussa ja arvioidaan lukuvuoden lopussa vuosittain, esimerkiksi tätä kartoituslomaketta käyttämällä.			1
Kartoituksen tulosten avulla on tehty suunnitelma ja arvioinnin pohjalta jatkotoimenpiteet seuraavalle lukuvuodelle.			2
Ympäristötoiminnan arvioinnin avulla koulun ympäristötoiminta on tehostunut.			2
Keskitaso			yht. 4
Oppilaat tekevät oman arvionsa koulun ympäristötoimista opettajan johdolla (esim. WWF:n Naturewatch koulussalomakkeella).			2
Oppilaat osallistuvat koulun ympäristötoiminnan arviointiin.			2
Korkea taso			yht. 14
Loppukartoituksen tulokset ilmoitetaan toimintasuunnitelmassa.			2
Ympäristökartoitus sisältää numeerista tietoa koulun ympäristökuormituksesta.			3
Tiedot ympäristökartoitusta varten on saatu kiinteistön mittareista, laskuista, sekä omista mittauksista ja laskelmista.			3
Toimintaa on dokumentoitu koko lukuvuoden ajan kirjallisesti ja valokuvaamalla.			3
Oppilaat ovat osallistuneet arviointiin ja raportissa näkyy lasten käden jälki.			3
ARVIOINTI-osion pisteet yhteensä			23

Jokaisen teeman alla on siitä saadut yhteispisteet. Verratkaa eri teemoista saamianne pisteitä. Miten osallisuus ja yhteistyö koulunne ympäristöasioissa tämän kartoituksen perusteella sujuu? Jos huomaatte jollakin osa-alueella olevan parantamisen varaa, voitte käyttää väittämien sisältämiä ideoita toiminnan uudistamiseen.

KOULUN KESTÄVÄN KEHITYKSEN TASO**OSALLISUUDEN, YHTEISTYÖN JA ARVIOINNIN OSALTA**

Kokoa eri tasojen mukaiset vastaukset alla olevaan taulukkoon merkitsemällä jokaisen tason pisteet erikseen. Alla on ohjeet tasoarviointiin.

KOONTITAUUKKO	KYLLÄ	EI	PISTEET	MAX PISTEET
Perustaso				17
Keskitaso				48
Korkea taso				51
Ekstra				14
Yhteensä				130

KOULU ON **SAAVUTTANUT PERUSTASON**, KUN PERUSTASON TOIMENPIDE-KOHDISTA ON SAAVUTETTU **85% ELI SAATU VÄHINTÄÄN 14 PISTETTÄ**. NÄISTÄ KORKEINTAAN 2 PISTETTÄ VOI KORVATA EKSTRA-KOHDISTA SAADUILLA PISTEILLÄ.

KOULU ON **SAAVUTTANUT KESKITASON**, KUN PERUSTASON JA KESKITASON TOIMENPIDE-KOHDISTA ON SAAVUTETTU **85 % ELI SAATU VÄHINTÄÄN 55 PISTETTÄ**. NÄISTÄ KORKEINTAAN 5 PISTETTÄ VOI KORVATA EKSTRA-KOHDISTA SAADUILLA PISTEILLÄ.

KOULU ON **SAAVUTTANUT KORKEAN TASON**, KUN PERUSTASON, KESKITASON JA KORKEAN TASON TOIMENPIDE-KOHDISTA ON SAAVUTETTU **85 % ELI SAATU VÄHINTÄÄN 99 PISTETTÄ**. NÄISTÄ KORKEINTAAN 9 PISTETTÄ VOI KORVATA EKSTRA-KOHDISTA SAADUILLA PISTEILLÄ.

OSALLISUUDEN, YHTEISTYÖN JA ARVIOINNIN OSALTA OLEMME SAAVUTTANEET TASON: _____

YMPÄRISTÖTOIMINNAN KARTOITUS KOULUILLE OSA 2

Liite: SÄKE - sähköinen kyselysovellus kestävän kehityksen työhön
Lahden seudun ympäristöpalvelut

KESTÄVÄN KEHITYKSEN MUKAINEN TOIMINTA KOULUILLA KARTOITUS osa 2,
Kestävän kehityksen mukaiset toimet teemoittain
Lahti

KOULUN NIMI: _____

KARTOITUSPÄIVÄMÄÄRÄ JA -VUOSI: _____

KARTOITUKSEEN VASTAAJA JA LISÄTIETOJEN ANTAJA:

Johdanto

Kestävän kehityksen ohjelmaa suunniteltaessa ja arvioitaessa tehdään vuosittain alku- ja loppukartoitukset. Kopio Lahden kaupungin koulujen kartoituksista lähetetään perusopetuksen kestävän kehityksen koordinaattorille. Kartoituksiin voi käyttää tätä lomaketta.

Kartoituslomakkeen 2. osaan on valittu kuusi erilaista aihealuetta: jätteiden vähentäminen ja lajittelu, energia, vesi, liikkuminen, lähiympäristö, oppiminen. Kartoituslomakkeen osassa 1 tarkastellaan oppilaiden osallisuutta, yhteisöllisyyteen kasvattamista ja ympäristötoimien vastuunjako.

Tällä lomakkeella on väittämiä, joihin voi vastata KYLLÄ tai EI laittamalla rastin kyseiseen taulukon ruutuun. Mitä enemmän KYLLÄ-vastauksia tulee, sitä moniulotteisempaa toiminta koulussa on. Kysely on laadittu siten, että siitä saa samalla vinkkejä toimintaan.

Kartoituksen avulla koulu saa tietoa ympäristötoiminnan teemojen huomioimisen lisäksi siitä millä tasolla koulun kestävän kehityksen mukainen toiminta on. *Perustaso* tulisi saavuttaa kaikissa Lahden kaupungin kouluissa. *Keskitaso* vaatii enemmän perehtymistä ja *korkea taso* vastaa Vihreä lippu-ohjelman tasoa. Kartoituslomakkeen lopussa on koontitaulukko ja tasoarvioinnin ohjeet.

JÄTTEIDEN VÄHENTÄMINEN JA LAJITTELU

TOIMENPIDE	KYLLÄ	EI	KYLLÄ- VAST. PISTEET
Perustaso			yht.20
Opettajat kopioivat pääasiassa vain kaksipuolisesti.			1
Paperikopioiden vaihtoehtoja käytetään (mm. dokumenttikamera, toiminnalliset tehtävät).			1
Oppimateriaalia kierrätetään.			1
Tulostimen värikasetit toimitetaan hyötykäyttöön valmistajan ohjeiden mukaan.			1
Koulussa lajitellaan erikseen paperi.			1
Luokissa on lajitteluastiat.			1
Lajitteluastioiden yhteydessä on selkeät toimintaohjeet.			1
Biojätteen vähentämiseksi oppilaita ohjeistetaan ottamaan kouluruokailussa vain sen verran ruokaa kuin he syövät.			2
Koulun ruokalassa lajitellaan biojäte.			1
Opettajanhuoneessa on biojätekeräys.			1
Opettajanhuoneessa käytetään kestoastioita, ei kertakäyttöisiä.			1
Vaarallista jätettä vähennetään mm. käyttämällä vesiliukoisia maaleja ja ladattavia akkuja ja paristoja.			1
Vaaralliset jätteet toimitetaan vaarallisen jätteen keräykseen.			1
Tavaroita hankittaessa ostetaan ennemmin kestäväää kuin halpaa.			2
Uudet työntekijät ja sijaiset perehdytetään jäteasioihin.			1
Oppilaita opastetaan kalusteista ja muusta yhteisestä omaisuudesta huolehtimiseen.			1
Koululla korjataan rikki menneitä välineitä ja tavaroita.			1
Koululle lainataan kirjoja kirjastosta.			1
Keskitaso			yht. 13
Koululla on käytössä kestävien hankintojen ohjeet.			2
Syntyvän jätteen määrää seurataan jätejakeittain.			2
Tilakeskusta tiedotetaan jäteastioiden vajaakäytöstä tai harvemman tyhjennysvälin tarpeesta.			2
Koulussa lajitellaan erikseen metalli.			1
Koulussa lajitellaan erikseen lasi.			1
Oppilaat osallistuvat lajitteluun ja lajitteluastioiden tyhjentämiseen.			2
Koulu on mukana Petra-jätevertailussa.			3

JÄTTEIDEN VÄHENTÄMINEN JA LAJITTELU			yht. 16
Korkea taso			
Lukuvuoden alussa tehdään jätekartoitus, jossa asetetaan tavoitteet jätteiden määrän vähentämiselle.			3
Jätteiden vähentämiseen liittyviä tietoja, taitoja ja asenteita selvitetään alkukartoituksen yhteydessä.			2
Jätteiden vähentämiseksi on tehty toimintasuunnitelma, johon on kirjattu kartoituksen tulokset, asetetut tavoitteet, sekä keinot, joilla tavoitteisiin päästään.			3
Kartoitus on toistettu lukuvuoden päätteeksi.			2
Syntyvän jätteen määrä mitataan esimerkiksi viikoittain, ennen jäteastioiden tyhjennystä			3
Ympäristöraati ohjaa jätteiden lajittelua ja koko koulu osallistuu toimintaan.			3
Ekstra			yht.7
Kotitaloustunneilla opetellaan lajittelemaan kotitaloudessa syntyvät jätteet.			2
Koulussa lajitellaan erikseen kartonki ja ruskea pahvi.			2
Koulussa on otettu käyttöön käsipyyherullat käsipyyhepaperien sijaan.			3
JÄTTEIDEN VÄHENTÄMINEN JA LAJITTELU-osion pisteet yhteensä			56

ENERGIA

TOIMENPIDE	KYLLÄ	EI	KYLLÄ- VAST. PISTEET
Perustaso			yht. 18
Koulun energiankulutusta seurataan.			1
Energiankulutuksesta raportoidaan ympäristövastaavalle.			2
Koulun aikuiset opastavat oppilaita energiansäästöön.			2
Tietokoneet sammutetaan aina, kun niitä ei käytetä (jos se on sallittua).			1
Valmiustilassa olevat laitteet suljetaan koulupäivän päätteeksi.			1
Virransäästöautomaattikka on käytössä kaikissa laitteissa.			2
Elektroniikkalaitteet huolletaan riittävän usein, jotta ne pysyvät pitkään käyttökäisinä. Uusien laitteiden valmistus ja huonokuntoiset laitteet vievät enemmän energiaa.			1
Luokkien ja opettajanhuoneen lämpötila on maksimissaan 21–22°C.			1
Ikkunoiden tiivisteet ja pattereiden kunto tarkistetaan vuosittain. – tarvittaessa tehdään ilmoitus kiinteistöhuoltoon			1
ENERGIA, LÄHTÖTASO JATKOA ED. SIVULTA			1
Luokkien tuuletus tehdään nopeasti ja tehokkaasti.			
Luokkien ja opettajanhuoneen huonekalut on sijoitettu niin, etteivät patterit peity.			1
Valot sammutetaan luokasta, jos sieltä poistutaan yli 10 minuutiksi.			1
Valoja ei laiteta päälle, kun pärjätään luonnonvalolla.			1
Opettajanhuoneen astianpesukoneella pestään täysisiä pesukoneellisia ja käytetään koneiden säästöohjelmia.			1
Oppilaiden opetukseen sisältyy tieto siitä mitä energia on ja mitä tarkoittaa ilmastonmuutos.			1
Keskitaso			yht. 8
Koulussa on tehty energiakartoitus ja vastuuhenkilö informoi ympäristöryhmää sen tuloksista.			2
Ympäristöryhmä seuraa koulun energiankulutusta.			2
Koulun energiankulutuksen vähentämiseksi on asetettu konkreettiset tavoitteet.			2
Oppilaat osallistuvat energiansäästötalkoisiin.			2
Korkea taso			yht. 8
Koulun energiakartoituksessa kerätään tiedot lämmön ja sähkön kulutuksesta ja analysoidaan mistä kulutus syntyy.			3

Kartoitus on toistettu vuosittain ja tuloksia verrataan edellisten vuosien tuloksiin.			3
Kopiointi- ja tulostustyöt tehdään yhtäjaksoisesti välttäen koneen lämmitystä.			2
Ekstra			yht. 2
Kotitaloustunneilla opastetaan oppilaita energian säästöön esimerkiksi maruttojen neuvojen ja vinkkien avulla.			2
ENERGIA-osion pisteet yhteensä			36

VESI

TOIMENPIDE	KYLLÄ	EI	KYLLÄ- VAST. PISTEE T
Perustaso			yht. 6
Koulun vedenkulutusta seurataan.			1
Oppilaita opastetaan vedensäästöön käsienpesun yhteydessä.			1
Oppilaita opastetaan vedensäästöön heidän peseytyessään liikuntatuntien yhteydessä, esimerkiksi suihkun vedentulo katkaistaan sampoön tai hoitoaineen levityksen ajaksi.			1
VESI LÄHTÖTASO JATKUU ED. SIVULTA			1
Vessanpönttöjen vuodot korjataan heti niiden ilmaantuessa veden säästämiseksi.			
Vesihanojen vuodot korjataan heti niiden ilmaantuessa.			1
Opettajanhuoneen astianpesukoneella pestään vain täysiä koneellisia ja välillä käytetään pikaohjelmaa.			1
Keskitaso			yht. 8
Koulun vedenkulutusta on kartoitettu ja kulutuksen vähentämiseksi on tehty toimenpiteitä.			2
Vedenkulutusta seurataan säännöllisesti.			2
Oppilaat osallistuvat vedensäästötoimenpiteisiin.			2
Vesihanojen läheisyydessä on säästävän vedenkäytön ohjeet.			1
Oppilaat sekä opettajat opastetaan vessanpönttöjen pienen huuhtelun käyttöön pikkuhädässä.			1
Korkea taso			yht. 15
Ympäristöraati seuraa vedenkulutusta ja säästötoimenpiteiden toteutumista.			2
Vedenkulutusta seurataan esimerkiksi vesimittarilla.			2
Tärkeimmät vedenkulutuksen kohteet ja laitteet on selvitetty.			2
Vedenkulutuksen vähentämiseksi on tehty suunnitelma ja tarvittavat tekniset vedensäästötoimenpiteet.			3
Koululle on laadittu säästävän vedenkäytön toimintaohjeet.			2
Vedensäästöohjeista on informoitu koko koulun henkilökuntaa sekä oppilaita.			2
Vedenpaine on tarkistettu.			2

Ekstra			yht. 10
Kotitaloustunneilla opastetaan oppilaita veden säästöön esimerkiksi Marttojen neuvojen ja vinkkien avulla.			2
Suihkuissa on käytössä automaattinen vedenkatkaisu.			1
Koulun vessanpöntöissä on mahdollisuus valita pieni ja iso huuhtelu.			1
Koulun ruokalassa on käytössä vettä säästävät astianpesukoneet.			1
Astioiden huuhtelu koulun ruokalassa on suunniteltu vettä säästäväksi.			1
Koulun siistijöillä on käytössä ympäristöä vähän kuormittavat pesuaineet.			1
Koulun WC-istuimet on vaihdettu vettä säästäviin istuimiin.			1
Vesihanoihin on hankittu lisälaitteet veden säästämiseksi.			2
VESI-osion pisteet yhteensä			39

LIKKUMINEN

TOIMENPIDE	KYLLÄ	EI	KYLLÄ- VAST. PISTEET
Perustaso			yht. 1
Koulun ympäristövastaava on tiedottanut koulun aikuisia sekä oppilaita kestävästä liikkumisesta.			1
Keskitaso			yht. 9
Oppilaita kannustetaan pyöräilyyn/kävelyyn tai julkisen liikenteen käyttöön koulumatkoilla.			1
Koulun lähellä on julkisen liikenteen pysäkki.			1
Pyörille on turvallinen säilytystila, jossa on riittävästi pyörätelineitä.			2
Opettajien hyötyliikuntaa työmatkoilla edistetään pitämällä suihkutilat ja pukuhuoneet kunnossa.			1
Uudet opettajat ja sijaiset perehdytetään ekologiseen liikkumiseen.			1
Oppilaille opetetaan kevyen liikenteen sääntöjä ja kulttuuria liikkumalla lyhyille luokan retkille kävellen tai pyörällä.			2
Kouluretkille lähdettäessä suositetaan julkista liikennettä (erityisesti junaa) ja kimpapakyytejä, jos kävely tai pyöräily ei ole mahdollista.			2
Korkea taso			yht. 7
Liikkumismuotoja on kartoitettu.			2
Koulu osallistuu johonkin kampanjaan (liikuntaseikkailu, pohjoismainen ilmastopäivä, Autoton päivä 22.9., Liikkujan viikko, Kilometrikisa, Pyörällä töihin -viikko).			2
Yli 50% oppilaista kulkee koulumatkansa kävellen, pyörällä tai julkisella liikenteellä.			3
Ekstra			yht. 3
Yli 50% opettajista kulkee työmatkansa kävellen, pyörällä tai julkisella liikenteellä.			3
LIKKUMINEN-osion pisteet yhteensä			20

LÄHIYMPÄRISTÖ

TOIMENPIDE	KYLLÄ	EI	KYLLÄ-VAST. PISTEET
Perustaso			yht. 4
Kaikki opettajat osaavat käyttää koulun lähiluontokohdetta opetuksessaan tarvittaessa.			2
Koulun lähiympäristöä käytetään joidenkin aineiden opetuksessa.			1
Koulun lähiympäristöstä on kerätty roskaa viihtyvyyden lisäämiseksi.			1
Keskitaso			yht. 14
Koululla on lähiluontopaikka, jota käytetään säännöllisesti opetuksessa.			2
Koulussa on kasveja, joita oppilaat hoitavat.			2
Oppilaat saavat vaikuttaa koulun pihan viihtyisyyteen.			2
Liikuntatunneilla tehdään luontoretkeä tai vaelluksia.			2
Matematiikan, äidinkielen ja lukuaineiden tunneilla käydään välillä ulkona oppimassa.			2
Ympäristötiedon, biologian ja maantieteen tunneilla käydään säännöllisesti ulkona oppimassa.			2
Osa opettajista vie oppilaitaan säännöllisesti luontoretkeille.			2
Korkea taso			yht. 16
Koulun lähiympäristön käyttö on kartoitettu.			2
Lähiympäristön viihtyvyyden lisäämiseksi on tehty toimintasuunnitelma.			2
Opetuksessa käytetään luonnonmateriaaleja ostetun materiaalin sijaan.			2
Koulun retkillä käytetään kestäviä eväspakkauksia.			2
Oppilaat osallistuvat lähiympäristön käytön suunnitteluun.			3
Oppilaat osallistuvat retkien suunnitteluun.			3
Suurin osa opettajista vie oppilaitaan säännöllisesti luontoretkeille.			2
Ekstra			yht. 6
Koulussa on eläimiä (esimerkiksi kaloja akvaariossa), joita oppilaat hoitavat.			2
Välituntialueella on metsää tai vastaavaa luontoa, jota oppilaat käyttävät säännöllisesti välituntiaikana.			2
Koulun pihalla on kasvimaata.			2
LÄHIYMPÄRISTÖ-osion pisteet yhteensä			40

OPPIMINEN

TOIMENPIDE	KYLLÄ	EI	KYLLÄ- VAST. PISTEET
Perustaso			yht. 3
Ympäristökasvatusta kehitetään joissakin oppiaineissa.			2
Koulussa järjestetään ympäristöaiheisia teemapäiviä ja koulu osallistuu ympäristöviikkoon.			1
Keskitaso			yht. 15
Ympäristökasvatus on kirjattu osaksi koulun arvoja.			2
Ympäristökasvatus näkyy koulun opetussuunnitelmassa.			2
Ympäristökasvatus on luonnollinen osa koulun opetusta.			3
Henkilökunta saa ympäristökoulutusta vuosittain.			3
Oppilaita opastetaan kirjaston ja kirpputorin käyttöön.			1
Oppilaiden kanssa pohditaan ilmastonmuutosta.			1
Ympäristöasioita opetetaan muillakin kuin ympäristötiedon tai biologian ja maantieteen tunneilla.			1
Kuvaamataidon tunneilla käytetään kierrätysmateriaaleja.			1
Käsityön tunneilla korostetaan kankaan säästöä, käytetään kierrätysmateriaaleja tai hukkapaloja säännöllisesti.			1
Korkea taso			yht. 14
Opetussuunnitelmassa painotetaan ympäristökasvatuksellisia tavoitteita.			3
Ympäristökasvatusta kehitetään jatkuvasti.			3
Useassa oppiaineessa käydään ulkona oppimassa.			3
Ympäristöteema on sisällytetty osaksi monen eri oppiaineen opetusta.			3
Retkiä, teemapäiviä, tapahtumia, tempauksia, vierailukäyntejä ja asiantuntijavierailuja käytetään tuomaan vaihtelua koulun arkeen.			2
Ekstra			yht. 5
Oppikirjat on korvattu toiminnallisella oppimisella useilla oppitunneilla.			3
Kotitaloudessa valmistetaan luomu- ja/tai lähiruokaa.			2
OPPIMINEN-osion pisteet yhteensä			37

Jokaisen teeman väittämien alla on siitä saatavat yhteispisteet. Verratkaa eri teemoista saamianne pisteitä. Mikä aihealue innostaa teitä toimimaan? Tulisiko siitä koulunne ympäristötoiminnan tema seuraavaksi lukuvuodeksi?

**KOULUN KESTÄVÄN KEHITYKSEN TASO
OPPIMISEN JA YMPÄRISTÖTOIMINTA-TEEMOJEN OSALTA**

Kokoa eri tasojen mukaiset vastaukset alla olevaan taulukkoon merkitsemällä jokaisen tason pisteet erikseen. Alla on ohjeet tasoarviointiin.

KOONTITAUUKKO 2	KYLLÄ	EI	PISTEET	MAX PISTEET
Perustaso				52
Keskitaso				67
Korkea taso				76
Ekstra				33

KOULU ON **SAAVUTTANUT PERUSTASON**, KUN PERUSTASON TOIMENPIDE-KOHDISTA ON SAAVUTETTU **85% ELI SAATU VÄHINTÄÄN 44 PISTETTÄ**. NÄISTÄ KORKEINTAAN 4 PISTETTÄ VOI KORVATA EKSTRA-KOHDISTA SAADUILLA PISTEILLÄ.

KOULU ON **SAAVUTTANUT KESKITASON**, KUN PERUSTASON JA KESKITASON TOIMENPIDE-KOHDISTA ON SAAVUTETTU **85 % ELI SAATU VÄHINTÄÄN 101 PISTETTÄ**. NÄISTÄ KORKEINTAAN 11 PISTETTÄ VOI KORVATA EKSTRA-KOHDISTA SAADUILLA PISTEILLÄ.

KOULU ON **SAAVUTTANUT KORKEAN TASON**, KUN PERUSTASON, KESKITASON JA KORKEAN TASON TOIMENPIDE-KOHDISTA ON SAAVUTETTU **85 % ELI SAATU VÄHINTÄÄN 195 PISTETTÄ**. NÄISTÄ KORKEINTAAN 15 PISTETTÄ VOI KORVATA EKSTRA-KOHDISTA SAADUILLA PISTEILLÄ.

OPPIMISEN JA YMPÄRISTÖTOIMINTA-TEEMOJEN OSALTA OLEMME SAAVUTTANEET TASON: _____

KESTÄVÄN KEHITYKSEN KOKONAISTASO:

KESTÄVÄN KEHITYKSEN KARTOITUKSEN OSAT 1 JA 2 YHTEENLASKETTUNA

KOKONAISTASO:

PERUSTASO ON SAAVUTETTU, JOS PERUSTASOLTA ON SAATU VÄHINTÄÄN 58 PISTETTÄ (SALLITUT EKSTRA-TASON PISTEET MUKAANLUETTUNA).

KESKITASO ON SAAVUTETTU, JOS PERUSTASOLTA JA KESKITASOLTA ON SAATU VÄHINTÄÄN 156 PISTETTÄ (SALLITUT EKSTRA-TASON PISTEET MUKAANLUETTUNA).

KORKEA TASO ON SAAVUTETTU, JOS KAIKILTA TASOILTA ON SAATU VÄHINTÄÄN 294 PISTETTÄ (SALLITUT EKSTRA-TASON PISTEET MUKAANLUETTUNA).

OLEMME SAAVUTTANEET KOKONAISTASON: _____

OPETTAJILLE SUORITETUN TEEMAHAASTattelun Runko

Opettajille suoritettavan teema haastattelun runko

- **Kestävä kehitys koululla**
- Kuinka usein koulun henkilöstöllä on kokous kestävän kehityksen asioihin liittyen?
- Onko opettajilla usein kestävään kehitykseen liittyviä koulutuksia?
- Miten keke-asioihin liittyvää tietoa / ideoita olisi paras levittää opettajien kesken?

- Minkälainen ilmapiiri koululla on kestävään kehitykseen liittyen?
- Miten koulujen keke-toimintaa voisi mielestäsi kehittää? Onko toivomuksia?

- **Koulujen kestävää kehitystä avustavat tahot**
- Mitä koulun ulkopuoliset toimijat voisivat tehdä koulun ympäristötoiminnan tueksi?
- Hyödynnättekö koulun ulkopuolisia toimijoita opetuksessanne?

- Ovatko kouluille tarkoitetut ympäristöjärjestelmät (Vihreä lippu, OKKA) tuttuja?
- Onko jokin niistä käytössä koululla?
- Miten järjestelmä on toiminut?
- Miksi se ei ole toiminut?
- Miksi järjestelmiä ei ole käytössä?

- Ovatko kouluille tarkoitetut ympäristöjärjestelmät (Vihreä lippu, OKKA) tuttuja?
- Onko jokin niistä käytössä koululla?
- Miten järjestelmä on toiminut?
- Miksi se ei ole toiminut?
- Miksi järjestelmiä ei ole käytössä?

- **Ympäristötoiminnan kartoitus kouluille -kysely:**
- Kuka koululta vastaa kyselyyn? Onko takana tiimi?
- Mitä mieltä olette kartoituksesta? Onko kyselyyn liittyen noussut jotain palautetta?
- Oppilaiden osallistaminen
- Oppiminen
- Jätteiden vähentäminen ja kierrätys